

ПРОТОКОЛ

**О међусекторској сарадњи на превенцији и заштити деце и ученика
завршних разреда средњих школа, од насиља, злостављања и
занемаривања на територији општине Бор**

Бор, јануар 2018.

УВОД

Насиље над децом је феномен присутан у свим друштвима и културама у свету. Велики број деце свакодневно трпи насиље које представља грубо кршење права детета, изазива патњу, озбиљно угрожава развој, добробит, па и сам живот детета, а последице су често тешке и дуготрајне.

Насиље према деци у Србији је распрострањено и присутно у различитим облицима, као директно, интерперсонално, физичко, психолошко или сексуално насиље; Занемаривање које детету ускраћује задовољење основних потреба и спречава његов развој, а такође се јавља и као структурно насиље које се испољава у различитим формама - кроз дечји брак, дечји рад или друге врсте експлоатације, или кроз вишеструку социјалну искљученост.

Јавља се у различитим контекстима - у најужем породичном окружењу, школи, социјалној институцији, дигиталном простору и у заједници.

Право на заштиту од свих облика насиља представља основно право сваког детета, утврђено Конвенцијом о правима детета и низом међународних и регионалних уговора у области заштите људских права које је Република Србија ратификовала. Унапређење система заштите деце од насиља може бити успешно кроз партнерства органа државне управе, територијалне аутономије и локалне самоуправе; јавног сектора (система образовања и васпитања, система здравствене заштите, система социјалне заштите, унутрашних послова и др.); правосуђа; цивилног друштва, породице и појединаца.

С обзиром да је насиље мултидимензионалан проблем унапређење система заштите деце од насиља, спречавање злостављања и занемаривања је сложен процес који нужно укључује успостављање добре сарадње стручњака из свих система који раде са децом (здравство, образовање, соц. заштита, полиција, правосуђе, невладин сектор, медији и др).

За квалитетно функционисање међусекторског приступа у заштити деце неопходно је да: Сви учесници имају јасну представу о заједничком циљу у процесу заштите детета;

Добро познају улоге свог и основне улоге других сектора, како и своје професионалне обавезе у односу на те улоге - правила, ограничења, начине деловања;

Добро познају начине размене информација и консултација унутар и између сектора, праћене одговарајућим писаним документима и повратним информацијама.

Термин деца се односи на узраст 0-18 година као и на ученике завршних разреда средњих школа.
Сви појмови који су у тексту употребљени у мушком роду односе се и на женски род

ВИЗИЈА: Сва деца на територији општине Бор, без обзира на узраст, пол, национално или етничко порекло, породични статус и било која друга лична својства укључујући и њихове породице, одрастају у безбедном и подстицајном окружењу, у коме се поштује право сваког детета на заштиту од насиља, злостављања и занемаривања, у условима који доприносе формирању одговорне, зреле и свестране личности на остварењу пуних потенцијала према исказаним потребама/могућностима, развоја толеранције и дијалога.

СВРХА овог споразума је да обезбеди услове за делотворан и целовит рад свих актера на унапређењу превенције и заштите деце од насиља. Свеобухватни мултидисциплинарни и међусекторски приступ на превенцији и заштити деце од свих облика насиља у континуитету као и заустављање насиља, обезбеђивање доказа и процесуирање насилника охрабрује и дестигматизује.

Очекује се да локални међусекторски протокол **допринесе:**

- стварању ефикасног, оперативног тима за превенцију насиља и унапређење заштите деце која трпе насиље (жртава);
- повећању броја откривених случајева насиља;
- повећању броја процесуираних насилника;

Протокол се односи на **заштиту деце у свим срединама:** у породици (биолошкој, хранитељској, усвојитељској), установама где деца бораве у краћем или дужем периоду (школе, предшколске установе, дневни боравци, интернат), на улици, спортским, забавним или другим јавним догађајима, у дигиталном простору и другим местима где се деца налазе.

РАЗЛОЗИ за усвајање локалног међусекторског протокола у Бору - унапређење постојећег протокола представљају уочени проблеми у пракси које карактеришу:

- недовољна информисаност локалних партнера и непостојање прецизно дефинисаних начина размене информација важних за поступање;
- препознавање обавезе пријављивања насиља;
- мали број откривених случајева насиља;
- недовољно познавање улога, надлежности, капацитета и ограничења других система;
- одсуство координације локалних партнера и формализована примена заједничких процедура;
- непостојање заједничке евалуације предузетих акција и мера;
- различито схватање професионалаца шта све јесте насиље.

Општина Бор има усвојен локални Споразум о сарадњи на спровођењу заштите жртава насиља у породици и жена у партнерским односима (2014) који није фокусиран на децу и није у складу са препорукама у смерницама. Дете се посматра само у контексту породице, а не и у јавном простору, институцијама и дигиталном окружењу. Деца се посматрају као хомогена група без специфичности рањивих група. Такође, ОЦД и медији нису потписници, председавање координационим телом и конкретна особа није дефинисана; Није усаглашен систем евидентирања насиља у секторима и координација рада у поступцима откривања и пријављивања сумњи на насиље није прецизно дефинисана; Јавност се нередовно извештава о примени протокола и најчешће се не располаже са тачним информацијама о међусекторској сарадњи у области заштите деце од злостављања и занемаривања.

Споразум се усклађује са препорукама у смерница са примарним фокусом на заштиту деце од свих облика насиља, злостављања, занемаривања и искоришћавања, који ће потписати сви релевантни актери и усвојити у општини на који начин ће се успоставити ефикасна, оперативна, мултисекторска мрежа за заштиту деце. На овај начин унапредиће се постојећи протокол о међусекторској сарадњи у општини Бор дефинисањем и усвајањем међусекторског протокола са примарним фокусом на свеобухватни приступ заштити деце од насиља.

СМЕРНИЦЕ за креирање локалног међусекторског протокола представља истраживање, спроведено 2016. год. у Србији (УНИЦЕФ, МОДС, 2016: *Анализа локалних споразума - међусекторска сарадња на заштити деце од злостављања и занемаривања у локалним самоуправама*), које су интегрисане у овај протокол:

1. Подстицати склапања споразума на локалном нивоу, између установа и организација, чија је сарадња неопходна за ефикасно остваривање и спровођење заштите деце од злостављања и занемаривања.
2. Експлицитно дефинисати заштиту деце од насиља као посебан циљ у постојећим и новим локалним протоколима/споразумима, који се односе на заштиту од насиља.
3. Предвидети у протоколима за заштиту деце од насиља мере које се односе на превенцију и заштиту деце у различитим окружењима - породичном, школском, институцијама, у локалној заједници, дигиталном простору.
4. Посебну пажњу посветити превенцији и заштити од насиља деце из различитих група - деци са сметњама у развоју, деци на институционалном смештају, деци – жртвама сексуалне и радне експлоатације, родно заснованог насиља, деци, која су припадници мањинских група (посебно ромске припадности) итд.
5. Локалне самоуправе, поред Центара за социјални рад, треба да имају водећу улогу у процесу израде и спровођења локалних међусекторских споразума, који се односе на превенцију и заштиту деце од насиља.
6. Укључити све релевантне представнике локалне заједнице (васпитно-образовне и образовно-васпитне установе, удружења грађана, медије) у процес израде и спровођења протокола за међусекторску сарадњу на превенцији и заштити деце од насиља.
7. Јасно дефинисати функцију координатора за ефикасну примену протокола.
8. Одредити контакт особу и јасно дефинисати обавезе сваког потписника како би се обезбедила функционална сарадња и реализација протокола.
9. Прецизно дефинисати координацију рада у поступцима откривања и пријављивања сумњи на насиље.
10. Усагласити систем евидентирања насиља у оквиру различитих сектора на локалном нивоу.
11. Редовно извештавати јавност о примени протокола.
12. Осигурати да сви релевантни актери буду упознати са протоколима који су на снази у одређеној локалној самоуправи.

Законски оквир за доношење протокола

Обавезе и права који се дефинишу овим Протоколом базирају се на правима детета, стандардима заштите права детета и надлежностима учесника у складу са националним прописима:

- Устав Републике Србије („Сл. гласника РС“, бр.98/2006)
- Законом о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Службени лист СРЈ Међународни уговори“ бр. 4/96 и 2/97)
- Породичним законом („Службени гласник РС“ бр. 18/2005)
- Национална стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља („Сл. гласника РС“, бр.122/2008 и нацрта нове Стратегије 2017);
- Законом о парничном поступку („Службени гласник РС“ бр. 72/2011, 49/2013 одлука УС и 74/2013 – одлука УС);
- Закон о спречавању насиља у породици („Сл. Гласник РС бр. 94/2016“),
- Закон о посебним мерама за спречавање вршења кривичних дела против полне слободе према малолетним лицима (тзв. Маријин закон);
- Кривичним закоником („Службени гласник РС“ бр. 85/2005, 88/2005, - испр, 107/2005 - испр, 111/2009 и 121/2012);
- Закоником о кривичном поступку („Службени гласник РС“ бр. 72/2011, 121/2012, 32/2013 и 45/2013);
- Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица („Службени гласник РС“ бр. 85/2005);
- Законом о здравственој заштити („Службени гласник РС“ бр. 107/2005, 72/2009 – др закон, 88/2010, 57/2011, 119/2012, 45/2013 – др. закон);
- Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС“ бр. 88/2017);
- Законом о социјалној заштити („Службени гласник РС“ бр. 24/2011);
- Законом о полицији („Службени гласник РС“ бр. 51/2005);
- Закон о јавном реду и миру („Службени гласник РС“ бр. 51/92, 53/93, 48/94, 101/2005 и др закон и 85/2005 и др. закон).
- Закон о заштити података о личности („Службени гласник РС“, бр. 97/08 , 104/09 - др. закон, 68/12 – одлука УС и 107/12)
- Закон о раду („Сл. гласника РС“, бр.24/2005, 61/2005 и 54/2009)
- Упутство о поступању полицијских службеника према малолетним и млађим пунолетним лицима- 01/05/2006
- Конвенција о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања (“Ланзарот конвенција”) Савета Европе (2007/2010)
- Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици (Истанбулска конвенција).
- Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија "Службени гласник РС, број 61 од 7. јула 2016.

Протокол се базира и на основама сарадње дефинисаним следећим протоколима:

- Општи протокол о заштити деце од злостављања и занемаривања - 16/01/2009.
- Посебни протокол о поступању полицијских службеника у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања - 11.10.2006.
- Посебни протокол за заштиту деце и ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама 4.10.2007.
- Правилник о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, „Сл.гласник РС“, бр.30/2010.

- Посебни протокол система здравствене заштите за заштиту деце од злостављања и занемаривања 03.04.2009.
- Посебни протокол о поступању правосудних органа у заштити малолетних лица од злостављања и занемаривања - 17.06.2009.
- Посебни протокол за заштиту деце од злостављања у установама социјалне заштите - 17.02.2006.
- Посебни протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама и децом у породици и у партнерским односима- 11.07.2013.

Србија је у јулу 2016. године отворила поглавље 23 у процесу евро-интеграција и, у саставу обавеза у овој области, очекује се да ће примена Акционог плана за Поглавље 23¹ бити један од приоритета Владе. Овај план предвиђа израду новог „Вишегодишњег стратешког оквира за превенцију и заштиту деце од насиља” у 2017. години и ревизију „меких” законских прописа (Општег и посебних протокола).

Основни принципи Протокола

Не постоји оправдање за било које насиље над децом, а сваки облик насиља над децом може и мора се спречити. Споразум се заснива на поштовању Основних принципа Конвенције о правима детета и Устава Републике Србије:

1. Право детета на живот, опстанак и развој;
2. Право на недискриминацију;
3. Право на најбољи интерес детета;
4. Право на партиципацију.

Заштита живота, опстанка, развоја, безбедности и сигурности детета је кључни принцип у поступању.

Споразум штити сву децу, без дискриминације, без обзира на лична својства: раса, боја коже, преци, држављанство, национална припадност, етничко порекло, језик, верска убеђење, пол, родни идентитет, сексуална оријентација, имовно стање, рођење, генетске особености, здравствено стање, инвалидитет, породични статус, осуђиваност, узраст, изглед, статус родитеља/старатеља и њихово чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама или политичка убеђења.

Најбољи интерес детета има предност над интересом родитеља, односно старатеља, установе или заједнице, у ситуацијама када се ови интереси разликују од интереса детета.

Право на партиципацију детета обезбеђује се правовременим и тачним информисањем на основу чега могу да праве избор, слободно изразе свој став, мишљење о свим питањима од њиховог значаја, жеље и у свим фазама процеса превенције и заштите, и то на начин који одговара њиховом узрасту, развојним потребама и могућностима.

Споразум се односи на децу у свим срединама: у породици (биолошкој, хранитељској, усвојитељској), у установама где деца бораве привремено или трајно (школе, предшколске установе, летовалишта, дневни боравци, школски интернати, домови за децу и друге установе), на улици, спортским, забавним или другим приредбама и другим местима где се деца налазе, у дигиталном простору...

¹ Доступно на: <http://www.mpravde.gov.rs/tekst/9849/finalna-verzija-akcionog-plana-za-pregovaranje-poglavlja-23-koja-jeusaglasena-sa-poslednjim-preporukama-i-potvrdjena-od-strane-evropske-komisije-u-briselu-.php>

Право на заштиту од свих облика насиља представља основно право сваког детета утврђено Конвенцијом о правима детета и другим документима Уједињених нација, Савета Европе и осталих међународних организација, које је држава Србија ратификовала као чланица. Потврђивањем (ратификовањем) Конвенције о правима детета (у даљем тексту: Конвенција) наша земља је преузела обавезу да предузима мере за спречавање насиља над децом и да обезбеди заштиту детета од свих облика насиља у породици, институцијама широј друштвеној средини, и то од:

- физичког и менталног насиља, злоупотребе и занемаривања (члан 19),
- свих облика сексуалног изабљивања и сексуалне злоупотребе (члан 34),
- насилног одвођења деце и трговине децом (члан 35),
- свих других облика експлоатације штетних за дете (члан 36),
- мучења, нехуманих и понижавајућих поступака и кажњавања (члан 37).

У свим поступцима, а поштујући најбољи интерес детета, сви актери ће заштити право детета на приватности (члан 16 Конвенције).

Начела Протокола

- Поштовање права детета
- Преузимање одговорности партнерских организација за поступање у оквиру својих улога, надлежности и мисија;
- Подизање стручних компетенција професионалаца путем реализација планских едукација у оквиру појединих система, као и истовремена едукација професионалаца из различитих система;
- Поштовање примене посебних протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања;
- Уважавање мишљења стручњака из установа потписница споразума;
- Уважавање подручја експертизе и делокруга стручњака из сарадничких институција/удружења;
- Познавање Посебних и Општег протокола, међусобних права и обавеза у спровођењу превенције и заштити деце од насиља, злостављања и занемаривања.
- Начело хитности у поступању и нарочите хитности у поступању када је угрожен живот и безбедност детета.
- Ефикасност и ефективност предузетих мера прилагођених степену хитности интервенције и потребама деце жртава, према приоритету њиховог задовољавања.
- Потпанице Протокола ће посветити посебну пажњу превентивним активностима и заштити **деце из различитих група**: деца са сметњама у развоју, деци на институционалном смештају, деци која су жртве сексуалне и радне експлоатације, родно заснованог насиља и деце која су припадници мањинских група (посбно Ромске припадности).

Циљеви Протокола

- *Унапређење превенције* и остваривању права детета на заштиту од насиља развојем програма и активности на подизању нивоа свести грађана, а посебно деце, уз њихово активно учешће, о проблему насиља и формирање ставова о неприхватљивости свих

видова насиља и у свим окружењима;

- *Унапређење делотворности и брзине поступања у ситуацијама заштите деце од насиља* кроз осигуравања координисаног и усаглашеног поступања свих субјеката који учествују у заштити детета (потписник споразума);
- *Унапређење међусекторска сарадња* на заштити деце од насиља успостављањем ефикасних и јединствених процедура, међусобним обавештењем, разменом података о случајевима насиља која ће осигурати брзо и координисано поступање у ситуацијама заштите деце од насиља;
- *Повећање броја откривених случајева насиља према деци;*
- *Усагласити систем евидентирања насиља у оквиру различитих сектора.*

ДЕФИНИЦИЈА ПОЈМОВА

Дефиниција детета

Уставом Србије прописана је старосна граница, 18 година живота, која одређује разлику између малолетног и пунолетног лица (члан 37 став 2). Устав не дефинише експлицитно дете, а овакво одређење у складу је са *Конвенцијом о правима детета*, према којој је дете људско биће које није навршило осамнаест година живота, ако се, на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније.

Породичним законом прописано је да се пунолетство стиче са навршених 18 година живота; Да се потпуна пословна способност стиче пунолетством и склапањем брака пре пунолетства уз дозволу суда; Да суд може дозволити стицање потпуне пословне способности малолетном лицу које је навршило 16. годину живота, а постало родитељ и достигло телесну и душевну зрелост потребну за самостално старање о сопственој личности, правима и интересима (члан 11 ст. 1-3). Суштински Породични Закон, у складу са Уставом и Конвенцијом о правима детета, говори о детету као лицу које није навршило 18 година живота, односно није стекло потпуну пословну способност пре тог узраста.

Према *кривичном и прекршајном законодавству* малолетним лицем сматра се лице које није навршило 18 година живота. *Дете* је лице које у време извршења кривичног дела или прекршаја није навршило 14 година живота, према коме се не могу изрицати кривичне санкције, већ се могу примењивати искључиво мере социјалне и породичноправне заштите.

Малолетник је лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 14, а није навршило 18 година живота. *Млађи малолетник* је лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 14, а није навршило 16 година живота, а *старији малолетник* лице које је у време извршења кривичног дела или прекршаја навршило 16, а није навршило 18 година живота.

Појам **ученик** се односи на децу до 18 година али и на децу завршних разреда средње школе која су пунолетна.

Дефиниција насиља према детету

У овом документу израз „насиље“ означава „сваки облик физичког или менталног насиља, повређивања или злостављања, запостављања или немарног поступања, малтретирања или експлоатације, укључујући сексуално злостављање“ као што је наведено у члану 19. став 1. Конвенције о правима детета.

Полазећи од одредаба Конвенције о правима детета, Светска здравствена организација је израдила оперативну дефиницију насиља према којој „злоупотреба или злостављање детета обухвата све облике физичког и/или емоционалног злостављања, сексуалну злоупотребу, занемаривање или немаран поступак, као и комерцијалну или другу експлоатацију, што доводи до стварног или потенцијалног нарушавања здравља детета, његовог преживљавања, развоја или достојанства у оквиру односа који укључује одговорност, поверење или моћ“ (СЗО, 1999)². Ова дефиниција се користи у Светском извештају о насиљу и здрављу (2002)³, као и у Светском извештају о насиљу над децом Генералног секретара УН (2006)⁴ а прихваћена је и у претходној Стратегији за превенцију и заштиту деце од насиља (2009-2015), и користи се и у овом документу.

У Општем коментару бр. 13 Комитета за права дете: Право детета на слободу од свих облика насиља, истиче се да су потребне јасне оперативне правне дефиниције различитих облика насиља наведених у члану 19, како би се забранили сви облици насиља у свим окружењима. Из тог разлога следи списак дефиниција различитих облика насиља које се користе у међународним документима које је Република Србија ратификовала и које су највећим делом уткане у домаће законодавство.

Физичко насиље над дететом је оно које доводи до стварног или потенцијалног физичког повређивања услед неке интеракције или одсуства интеракције, које потпада под разуман оквир надзора родитеља, или особе која је на положају на коме има одговорност, моћ над дететом или његово поверење (СЗО, 1999). *Обухвата широк дијапазон активности као што су ударање, пребијање, шутирање, чупање косе, грижење, гушење, шурење, ношење опекотина, тровање, давање, везивање коришћењем канапа или ланца, присиљавање детета да за казну остане у положају који узрокује бол или је понижавајући, претња ножем или пиштољем и друго.* Може се испољити као изоловани инцидент или понављана активност хроничног карактера.

Телесно кажњавање детета у циљу исправљања или контроле понашања представља злостављање детета.^{5,6} У општем коментару бр. 8 (став 11.), Комитет је дефинисао „телесну“ или „физичку“ казну као свако кажњавање у коме се користи физичка сила са намером да се нанесе одређени, па макар и најмањи, степен бола или nelaгоде. То се у највећем броју случајева односи на ударање деце („лупање“, „шамарање“, „батинање по задњици“), шаком или неким предметом – шиба, прут, каиш, ципела, варјача.

² World Health Organisation, (1999) *Report on Consultation on Child Abuse Prevention*, 29-31 March 1999, Geneva, World Health Organization, document WHO/HSC/PVI/99.1

³E. G. Krug et al. (eds.), *World Report on Violence and Health* [Svetski izveštaj o nasilju i zdravlju], Geneva, World Health Organization, 2002, p. 5.

⁴Извештај независног стручњака за студију Генералног секретара Уједињених нација о насиљу над децом („World Report on Violence against Children“) (Женева, 2006.), стр. 63-66.

⁵Ibid.

⁶Council of Europe (2007) *Eliminating corporal punishment (a human rights imperative for Europe's children)* 2nd edition. Belgium: Council of Europe Publishing.

Емоционално насиље, које се наводи у чл. 19 Конвенције о правима детета као “ментално насиље”, често се описује као психолошко малтретирање, ментално злостављање, вербално злостављање и емотивно злостављање или запостављање и оно може обухватати поступке којима се врши омаловажавање, оцрњивање, окривљавање без разлога, којима се прети, застрашује, ограничава кретање детета, врши дискриминација, исмејава или упражњавају други облици нефизичког, непријатељског или одбацујућег поступања са дететом.

Злостављање путем информационих и комуникационих технологија (ИКТ) као што су мобилни телефони и Интернет (познато као „сајбер злостављање“) представљају ментално насиље.

Специфичан вид менталног насиља јесте и сведочење насиљу у породици⁷ ⁸било да деца директно посматрају физичко, сексуално или психичко злостављање члана породице, или чују звуке, ударце, крике из непосредне близине, или знају да се насиље дешава или се може десити, односно када накнадно виде последице насиља према члану породице, Емоционална злоупотреба обухвата и пропуст да се обезбеди развојно прикладна, подржавајућа средина, укључујући и доступност примарне фигуре привржености, тако да би дете могло развити стабилан и пун опсег емоционалних и социјалних способности које одговарају његовом личном потенцијалу, а у складу са контекстом друштва у коме дете живи.⁹

Сексуално насиље је укључивање детета у сексуалну активност коју оно не схвата у потпуности, са којом није сагласно или за коју није развојно дорасло и није у стању да се са њом сагласи, или ону којом се крше закони или социјални табуи друштва (СЗО, 1999).¹⁰ У Конвенцији Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања изричито се наводи да сексуално злостављање детета укључује и следеће видове намерног понашања, који треба да су криминализовани: а) бављење сексуалним активностима са дететом које није навршило правни узраст у коме су сексуалне активности допуштене; б) принудно ступање у сексуалне активности са дететом применом силе, претње или, злоупотребом положаја поверења, ауторитета или утицаја над дететом, укључујући ту и положај у породици; или, злоупотребљена посебно осетљива ситуација у којој се дете налази, његов рањиви положај, првенствено због менталног или физичког хендикепа или зависности¹¹. У сексуално насиље спада и искоришћавање детета у проституцији и порнографији које се описује код експлоатацију детета.

Занемаривање и немарно поступање представља немар или пропуст родитеља, старатеља или другог пружаоца неге да обезбеди развој детета у било којој или свим областима: здравља, васпитања и образовања, емоционалног развоја, исхране, смештаја и безбедних животних услова, а у оквиру разумно расположивих средстава породице или пружаоца неге, што нарушава или може са великом вероватноћом нарушити здравље детета или његов

⁷ Термин „дете сведок“ насиља у породици не односи се само на децу која непосредно присуствују чину насиља у породици, већ и на децу која су насиљу посредно изложена. *Општи протокол о поступању и сарадњи установа, органа и организација у ситуацијама насиља над женама у породици и партнерским односима*, Влада Републике Србије, 2011.

⁸ *Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, чл. 26 – Заштита и подршка за децу сведоке, „Службени гласник РС – Мешународни уговори“, бр. 12/2013.

⁹ Pinheiro, PS. *World Report on Violence against Children*. UN Secretary General’s Study on Violence against Children; 2006

¹⁰ World Health Organisation, (1999) *Report on Consultation on Child Abuse Prevention*, 29-31 March 1999, Geneva, World Health Organization, document WHO/HSC/PVI/99.1

¹¹ *Конвенција Савета Европе о заштити деце од сексуалног искоришћавања и сексуалног злостављања*, чл. 18 – Сексуално злостављање, „Службени гласник РС – Мешународни уговори“, бр. 19/2009.

физички, ментални, духовни, морални или друштвени развој. Оно обухвата и пропуст у обављању правилног надзора и заштите детета од повређивања у мери у којој је то изводљиво. (СЗО, 1999). Занемаривање може бити физичко, емоционално, медицинско и едукативно занемаривање или комбинација ових облика.

Експлоатација детета односи се на коришћење детета за рад или за друге активности, а у корист других особа. Ове активности нарушавају физичко или ментално здравље, образовање детета, његов морални, или социјални и емоционални развој (СЗО,1999). Следећи поступци спадају у експлоатацију детета (злоупотреба детета у трговини децом, проституцији и порнографији):

- **Трговина децом** укључује намамљивање, превоз, пребацивање, скривање или прихват лица млађег од 18 година уз претњу или употребу силе или других облика принуде, отмице односно обмане, преваре, злоупотребе власти или стања угрожености, давање или примање новца или повластица за добијање пристанка лица које има контролу над дететом, са циљем његове експлоатације¹². Намамљивање, превоз, пребацивање, скривање или прихват детета ради искоришћавања сматра се „трговином људима“ чак иако не укључује наведена средства¹³;
- **Искоришћавање детета за проституцију** представља ангажовање детета за бављење проституцијом или навођење детета да учествује у проституцији, приморавање детета на проституцију или остваривање зараде од неког другог вида искоришћавања детета у такве сврхе.¹⁴
- **Искоришћавање детета за порнографију** обухвата производњу, нуђење или стављање на располагање, дистрибуирање или пренос, прибављање, посредовање дечје порнографије или свесно прибављање могућности приступа помоћу информационе или комуникационе технологије дечјој порнографији. Ангажовање детета за учешће, навођење или приморавање детета да учествује у порнографским представама, или остваривање зараде или неки други вид искоришћавања детета у такве сврхе, као и свесно присуствовање порнографским представама у којима учествују деца представља сексуално насиље према детету.¹⁵
- **Злоупотреба дечјег рада**¹⁶. Злоупотребом дечјег рада сматра се онај рад детета, који је ментално, психички, социјално и морално опасан и штетан за дете и који утиче на образовање детета тако што онемогућава дете да похађа школу, обавезује дете да напусти образовање пре времена, или прунуђује дете да похађа школу под изузетно тешким условима, укључујући и најгоре облике дечјег рада према Конвенцији Међународне организације рада бр. 128.
- **Трговина дететом ради усвојења** препозната је као одузимање лица које није навршило шеснаест година ради његовог усвојења противно важећим прописима, усвојење таквог лица или посредовање у таквом усвојењу, као и куповина, продаја, предаја, превоз, обезбеђење смештаја или прикривање¹⁷;

¹²Протокол Уједињених нација о спречавању, сузбујању и кажњавању трговине људима, посебно женама и децом, који допуњава Конвенцију УН против транснационалног организованог криминала. Службени лист СРЈ – Међународни уговори, брт. 6 од 27. јуна 2001.

¹³Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима, чл. 4 – Дефиниције, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 19/2009.

¹⁴Ibid. чл. 19 – Кривична дела у вези са дечјом проституцијом;

¹⁵Ibid. чл. 20 – Кривична дела у вези са дечјом порнографијом, и 21 – Кривична дела у вези са учешћем детета у порнографским представама;

¹⁶Конвенција 182 Међународне организације рада о најтежим облицима дечјег рада (2000) коју је Република Србија ратификовала 2003.

¹⁷Члан 389. Кривичног законика – кривично дело трговине малолетним лицима ради усвојења.

- **Злоупотребу детета у медицинске или научне сврхе**, кроз укључивање детета у експерименте који могу бити штетни за дететов развој, и злоупотребу у трговини органима;
- **Социјалну експлоатацију детета**, која обухвата све форме злоупотребе детета у медијима, у рекламне сврхе, у кампањама политичких партија и сл.

Насиље међу децом назива се и вршњачко насиље је намерна, свесна жеља да се узнемири/малтретира, застраши, нанесе повреда другој особи - вршњаку. Најчешћи облици вршњачког насиља су: *вербално злостављање, отимање и уништавање ствари, присиљавање и уцењивање других да раде оно што им је наређено, батине и физичко повређивање, новчано уцењивање, претње оружјем и сексуално насиље, социјална изолација детета, исмевање, вређање.*

Родно засновано насиље међу децом је сваки чин насиља над особом због рода, пола или сексуалне оријентације,¹⁸¹⁹ а може да укључи родне предрасуде и дискриминацију (сексизам), родно укалупљивање и сексуалну објектификацију, сексуално узнемиравање, насиље у (раним) партнерским везама, насиље због сексуалне оријентације и друге форме физичког, сексуалног и психичког насиља заснованог на роду.

Принудни или дечји брак представља присиљавање детета да ступи у брак или одвођење у другу земљу са циљем принуде детета да ступи у брак²⁰. Култура, обичаји, религија, традиција, односно такозвана „част“, не могу се сматрати оправдањем за принуду на брак или било које дело насиља према детету.

Структурно насиље обухвата насиље које је укорењено у социјалним структурама које одликују неједнакости. Манифестације овог типа насиља могу се кретати од неједнаких шанси за васпитање и образовање, право на здравствену заштиту, запослење, до расних неједнакости, глади и сиромаштва, као последица економског насиља, родне неравноправности, неодговарајућих законских решења и сл. Ови облици неправди су институционализовани и обухватају шире соц. односе, као што су класни (експлоатација), родни (сексизам), међуетнички (национализам, етноцентризам) и слично²¹.

Институционално насиље представља насиље учињено од стране професионалаца у институцијама, а може да обухвати директно насиље према корисницима услуга, као и ставове и понашања која воде неосетљивом опхођењу, занемаривању потреба и ускраћивању помоћи, умањивању учињеног насиља или последица, окривљавању жртве, неделотворном, неефикасном и неповезаном поступању, која доприносе поновној виктимизацији корисника услуге, односно жртве насиља.

¹⁸Истраживање родно заснованог насиља у школама у Србији, Ј. Ђериман и др., Факултет политичких наука, Центар за студије рода и политике, УНИЦЕФ, Србија, Београд, 2015;

¹⁹„Род“ означава друштвено одређене улоге, понашања, активности и атрибуте, које дато друштво сматра прикладним за жене и мушкарце. „Родно засновано насиље над женама“ означава насиље које је усмерено против жене зато што је жена, односно оно које несразмерно погађа жене. *Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, чл. 3 – Дефиниције.

²⁰*Конвенција о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици*, чл. 37 – Принудни брак.

²¹Бабовић, М. (2015). Теоријски и истраживачки присутни у проучавању структурног, културног и директног насиља. *Социологија*, 57(2):331-352.

Дигитално насиље је коришћење дигиталне технологије с циљем да се друга особа узнемири, повреди, понизи и да јој се нанесе штета. Спроводи се у виду: порука послатих електронском поштом, текстуалних и, видео позива, путем друштвених мрежа, ФБ, Messenger, путем веб-сајта (web site), четовањем, укључивањем у форуме и сл. У литератури се срећу и други термини за ову врсту насиља, као што су: малтретирање у дигиталном свету, електронско насиље, насиље на интернету, онлајн насиље, сајбер булинг и др.

У односу на контекст у коме се насиље дешава, насиље над дететом се може дефинисати као насиље у породици, насиље у школи, насиље у институцијама, насиље у заједници и насиље у дигиталном простору. Овака типологија коришћена је у националном извештају Насиље према деци у Србији ²².

Истраживања о распрострањености и облицима насиља, детерминантама и факторима ризика за насиље према деци

Налази истраживања спроведених у Србији последњих година показују да је насиље према деци у Србији широко распрострањено и то у различитим облицима и различитим окружењима. Деца у Србији свакодневно су изложена разним облицима директног, интерперсоналног насиља као што су физичко, сексуално и емоционално злостављање, занемаривање, или мање директним али комплексним облицима, као што је структурно насиље које се испољава у различитим облицима - на пример, кроз разне видове дискриминације, дечји брак, дечји рад или друге врсте експлоатације, или кроз вишеструку социјалну искљученост.²³

Изводи из истраживања: Детерминанте и фактори насиља над децом у Србији, УНИЦЕФ, 2017.

Распрострањеност и карактеристике насиља над децом у Србији: око 70% деце доживело макар један случај психичког или физичког насиља током одрастања, нешто више девојчице него дечаци; 38% били сведоци насиља у породици међу одраслима; око 5% доживело све типове насиља (физичко, психичко, сексуално и сведок породичног насиља); учесталост слична као у већини земаља Балкана. (Извор: БЕЦАН студија, 2013)

Примена насиља у дисциплиновању деце у Србији: око 45% деце изложено телесном кажњавању и психичкој агесији у породици као методу дисциплиновања; више изложене девојчице, млађа деца, деца у ромским насељима, деца у урбаним срединама; примена физичког насиља у дисциплиновању деце значајно опала у периоду 2005 – 2014; примена физичког насиља значајно чешћа код деце млађег (1-4 г.) него старијег узраста. (Извор: МИЦС Србија, 2005, 2010, 2015)

Сексуално насиље над децом у Србији: између 8 и 13% деце школског узраста изјавило да је доживело сексуално насиље; сексуално насиље чешће над девојчицама него дечацима (12,6% : 8,6%), расте са узрастом; (Извор: Инцест Траума Центар, 2015); око 8% деце доживело бар један случај сексуалног насиља током живота, од тога 3,7% доживели контактено сексуално насиље у претходној години. (Извор: БЕЦАН студија, 2013); Девојчице

²²УНИЦЕФ. Насиље према деци у Србији. Детерминанте фактори ризика и интервенције. Национални извештај. 2016

²³Ибид.

више изложене сексуалној експлоатацији, приморане на рану удају, чешће жртве трговине људима.

Вришњачко насиље у Србији: Учесталост - слична као у другим земљама (45 - 65%); Учесници насиља - 1/3 „чисте“ жртве, 8% само насилници, 1/3 жртве и насилници; видови насиља – вербално , физичко, отимање и уништавање имовине, релационо (у односима), дигитално, сексуално насиље, родно засновано насиље ...*Окружење* - насиље чешће у домовима за децу посебно за децу са сметњама у развоју (58 -76%) (Попадић и Плут, 2017, 2014; Попадић и Бачанац, 2011; Духачек 2014; Поповић-Ћитић, 2009)

Занемаривање деце у Србији: истраживања занемаривање деце у општој популацији врло оскудна; занемаривање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом – висока стопа, недовољно препознавање и реаговање. (Извор: Савић и сар. 1998; Савез МНРО Србије, 2013); у ЦСР занемаривање је најчешће регистровани облик насиља над децом (44%) али случајеви занемаривања доспевају у ЦСР тек кад достигну тешке размере. (Извор: Завод за соц заштиту РС, 2015)

Детерминанте и фактори ризика за насиље над децом у Србији:

Структурне детерминанте: низак социјални положај, незапосленост, ниско образовање, сиромаштво повезани са већим ризиком од физичког насиља у породици, радне експлоатације деце, дечјих бракова, дискриминаторних ставовима према деци са сметњама у развоју или инвалидитетом. (Извори: Жегарац и Бркић, 1998; МИЦС Србија 2005, 2010, 2015; Вујовић, Дејановић ет ал, 2006, Кузмановић, Ђорђевић ет ал. 2013)

Институционалне детерминанте и фактори: неделотворни инструменти координације, идентификовања и поступања у случајевима насиља; слаб систем подршке болошкој породици; доминантан фокус на хранитељству и измештању деце из породице; неделотворност ЦСР у реаговању на насиље; слаби механизми заштите деце која су сведоци породичног насиља током правосудних посупака; неадекватни услови и недовољни ресурси у установама за смештај деце и омладине; неадекватност кадрова, недовољни стручни капацитети.

Фактори ризика у заједници: ставови о телесном кажњавању, легитимност метода насилног васпитавања и насилног родитељства; низак ниво свести и табуи о сексуалном насиљу и експлоатацији деце; дискриминаторни ставови према деци са сметњама у развоју/инвалидитетом, деци мигрантима, деци која се разликују по етничкој припадности или другим карактеристима; слабе неформалне мреже друштвене подршке, низак социјални капитал у заједници;

Интерперсонални фактори ризика: повишен ниво стреса у породици због незапослености, сиромаштва, социјалне искључености; дисфункционалност породице, злоупотреба дрога и алкохола, психијатријски проблеми чланова породице и сл; присуствовање породичном насиљу, најчешће према мајкама; норме и вредности које стварају „атмосферу насиља“ у школама и институцијама; ставови који дају легитимитет насилном методама дисциплиновања код професионалаца у институцијама и организацијама које раде са децом.

Индивидуални фактори ризика: изложеност насиљу повезана са индивидуалним карактеристикама детета (пол, узраст, интелектуалне потешкоће и сл); деца узраста од 2 године су у највећем ризику од насилног васпитавања; 47% деце са интелектуалним сметњама доживљава неки вид насиља ван породице; иако ови лични фактори нису „стварни“ фактори насиља, важно је њихово познавање због усмеравања превентивних мера.

Ситуација / стање у вези са насиљем над децом у Бору

Подаци о превенцији / интервенцијама за спречавање и сузбијање насиља над децом и за заштиту и подршку деци која су доживела или су у ризику да доживе насиље у системима:

Центар за социјални рад Бор - већ неколико година уназад бележи већи број пријава насиља у породици (187 хитних мера у 2017. год. за 5 мес. изрекла ПУ у Бору) где су деца директне или индиректне жртве насиља као и повећање броја пријава вршњачког насиља.

ЦСР поступа у складу са својим надлежностима, али је проблем недостатка стручних радника, превентивних програма као и подршке деци жртвама насиља и родитељима; Неуједначена методологија приступа и рада сродних институција, спорост и пролонгиране процедуре, неадекватне санкције за насилнике и сл.

Врста насиља и средина у којој се дешава одређују доминантно ангажовање институција.

Када су у питању деца жртве насиља или сведоци, проблем је дуго трајање поступка или захтеви да се дете више пута појављује на суду или тужиоца што може за последицу имати секундарну виктимизацију, вид институционалног злостављања.

Дете које је сведок или жртва насиља није у обавези да изражава мишљење, изражавање мишљења је само право и не и обавеза. *Пример из праксе* указује да инсистирање да се узима изјава детета чак и кад је очигледно да је застрашено или инструковано, када орган старатељства укаже на то, додатно се виктимизира дете и страх од казне. Починиоци се не кажњавају, поступци дуго трају... Иако тужилац има право и обавезу да покрене поступак против родитеља који злоупотребљава дете лепљењем града сликама детета са натписима који вређају и омаловажавају мајку детета што није у његовом најбољем интересу...

Такође, право на приватност и заштита личног интегритета, достојанства и безбедности детета ако је жртва насиља и/или је у ризику) које медији често крше, објављују догађаје и износе у јавност чиме се дете ставља у неповољнији положај. Ово право крше и друге институције које достављају медијима такве информације и нарушавају право детета на приватност што подлеже одговорности.

Дом здравља Бор, има интерни, мултидисциплинарни тим за заштиту деце и омладине од насиља, злостављања и занемаривања. У 2017. години идентификовано је/пријављено насиље над неколико деце. Тим се састаје по потреби, а на основу идентификованих случајева насиља и разматра појединачно сваки случај, као и сумња на злостављање или занемаривање и пријављује Центру за социјални рад или ПУ зависно од ургентности. За сваки случај сумње или насиља води се уредна документација и посебно се евидентирају облици насиља, контекст као и категорија деце према структурама осетљивих група.

У Општој болници Бор формиран је Тим за заштиту деце и омладине од злостављања и занемаривања у септембру 2017. године. У саставу Тима су: педијатар, психолог, психијатар, дечији хирург, гинеколог, социјални радник и медицинска сестра. Тим се састаје по потреби уторком у десет часова, а на основу прикупљених случајева у претходном периоду. Разматра се појединачно сваки случај, као и сумња на злостављање или занемаривање, а одлучује се на основу матрице за брзу процену ризика препоручене од стране Министарства здравља, по протоколу из 2013. године. Свим здравственим радницима, који потенцијално први ступају у контакт са жртвама насиља, достављен је телефон за контакт са члановима тима, као и детаљан план како поступити /обавештавање Полицијске управе, Центра за социјални рад, хоспитализација на адекватном одељењу по потреби.

На дечјем одељењу 2017. години укупно је евидентирано 10 случајева злостављања и занемаривања. Најчешће се радило о вршњачком и деци жртвама породичног насиља, као и

случајеви занемаривања. О сваком појединачном случају обавештен је Центар за социјални рад и Полицијска управа у Бору. За два случаја на састанку Тима договорено је праћење без укључивања осталих институција, пошто је процењено, на основу Матрице, да се ради о малом ризику за наставак злостављања, а и сарадња са родитељима је била адекватна.

У општој болници посебно се евидентирају облици насиља, контекст као и категорија деце, у дечјем оделљењу и осталим оделјенима, пријемно-тријажној служби а тим за заштиту од насиља на нивоу болнице је јединствен и свака служба води уредну евиденцију у посебне књиге као и евалуацију, извештава ЦСР односно ПУ по редоследу који зависи од ургентности и потребе за сваки конкретни случај.

Полицијска управа Бор, обавља послове заштите деце од свих облика насиља. Полицијски службеници, који раде са младима стекли су посебна знања из области права детета, односно поседују посебне сертификате за рад са малолетним лицима. Полиција у случајевима заштите деце ради на:

- идентификовању учинилаца кривичног дела, да се открију и обезбеде трагови и докази кривичног дела;
- прикупљају сва обавештења која могу бити од користи за успешно вођење кривичног поступка. У случајевима када је живот детета угрожен или му прети непосредна опасност било које врсте, школски полицајци интервенцију и обавештавају Центар за социјални рад и Тужилаштво.

ПУ је од 01. јуна.2017. за 5 месеци изрекла 382 хитне мере за насиље у породици. Од тога у Бору 187 а 195 у осталим општинама Борског округа (Неготину, Мајданпеку и Кладову). Од 382 изречене мере 125 је привремено удаљавање из стана а за 257 забрана приласка учиниоца жртви.

Министарство унутрашњих послова и Министарство просвете, науке и технолошког развоја потписали су Протокол о сарадњи на Програму *Основи безбедности деце*, са циљем стицања нових и унапређења постојећих знања, вештина и ставова ради подизања безбедносне културе ученика. У складу са тим, поједине теме из Плана за заштиту деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања реализију рдмици Министарства унутрашњих послова.

Основно јавно тужилаштво у Бору, координира међусекторским тимом за заштиту од насиља потписаног протокола међусекторске сарадње са ЦСР, ПУ и Основним Судом по ком основу се и одржавају координациони састанци о насиљу над женама у породици и партнедским односима. Насиље над децом се не евидентира посебно како по врсти, облику и средини где се догађа. Надлежан је за насиље када је учинилац пунолетно лице.

Основни суд у Бору, у раду са малолетницима жртвана насиља када је учинилац пунолетно лице, а за ситуације када је учинилац малолетно лице надлежан је Виши суд за малолетнике у Зајечару. Суд не води посебну евиденцију о насиљу над децом, по врсти, облику и средини где се дешава.

Образовно-васпитне установе (основне и средње школе) на територији општине Бор, када сазнају за случај насиља, злостављања или занемаривања или се појави сумња, поступају тако што се сазива Тим за заштиту ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања који анализира и ради процену облика и ниво насиља.

У одговору на насиље првог и другог нивоа, по Правилнику из протокола поступања прописаног од стране ресорног Министарства самостално интервенише: одељењски

старешина, наставник или у сарадњи са родитељима у смислу појачаног васпитног рада са групом ученика, одељењском заједницом или индивидуално у сарадњи са стручним сарадником, тимом за заштиту од насиља и директором уз обавезно учешће родитеља у смислу појачаног васпитног рада.

Код насиља трећег нивоа, активности предузима директор у сарадњи са Тимом за заштиту од насиља, одељењским старешином и стручним сарадницима, уз обавезно ангажовање родитеља. У писменој форми, директор обавезно информише Центар за социјални рад, Здравствену службу, полицију и друге организације (у зависности од конкретног случаја) и тражи потврду о пријему обавештења. Писана пријава овим институцијама садржи све релевантне податке и процене којима образовно-васпитна институција располаже а тичу се жртве вршњачког насиља, директних учесника и/или посматрача. Уколико Центар за социјални рад не сазове конференцију, сазваће је образовно-васпитна установа ради ближег сагледавања проблема и узрока насиља.

Не постоји обједињена евиденција насиља у школама по облику, узрасту и другим специфичностима, мада пракса и искуство срочних служби школа потврђује присуство скоро свих облика и нивоа насиља. Највише је заступљено вербално насиље (првог и другог нивоа). Процењује се због недостатка комуникационих вештина и високе заступљености злоупотребе ИТ технологија и телефона. Такође, присутно је и физичко насиље првог а ређе другог, односно повремено и трећег нивоа о чему школе воде евиденцију. Институционално насиље се не препознаје.

У основним школама, план заштите од насиља, злостављања и занемаривања израђен је на основу Правилника о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Сл. гласник РС", бр. 30/2010). Ближе утврђивање услова и начина за поступање у ситуацијама појаве насилног понашања, злостављања и занемаривања посебно је уређено интерним протоколом школе.

Носиоци активности су чланови Тима за заштиту деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања (у даљем тексту „Тим“), школски педагог, одељенске старешине, који су најнепосредније везани радом са ученицима и едуковани предавачи Министарства унутрашњих послова (а у школама у којима постоји и прихолог). Главни облик реализације Плана су часови одељенског старешине, као и часови грађанског васпитања, непосредни рад педагога (и психолога у школама које имају) са ученицима, индивидуални и групни састанци са родитељима.

Све активности и теме планиране Годишњим планом рада школе, реализују се кроз ангажовање свих чланова Тима за заштиту деце/ученика од насиља, злостављања, занемаривања, одељенских старешина и педагога/психолога школе а које се остварују кроз родитељске састанке - индивидуалне и групне, часове одељенских старешина, индивидуалне разговоре, на часовима грађанског васпитања. У спровођењу свих планираних активности родитељи имају велику улогу.

У школама се не води посебна евиденција и евалуација насиља и нема тачних података о броју регистрованих и пријављених сируација насилничког понашања у школи.

Носиоци превенције насиља, занемаривања и злостављања у средњим школама је: тим за насиље, одељењске старешине и стручни сарадници упознају ученике и родитеље са њиховим правима, обавезама и одговорностима прописане Правилником о Протоколу поступања установе у одговору на насиље, злостављање и занемаривање. Не постоје и посебно дефинисане превентивне мере али је задатак свих запослених да својим приступом и односом према ученику нуде толерантан став, подстицајно и безбедно окружење. Одељењске старешине отварају и реализују теме које се процењују значајним за младе, које доприносе развијању узајамног разумевања, уважавања различитости и конструктивно превазилажење

сукоба итд. Запослени и ученици својим понашањем не изазивају, не подстичу насиље а адолесцентни узраст и бунт младих, посебно дечаци фрустрације и осујећења често решавају вршњачким насиљем што је у функцији и "доказивања" у групи вршњака. Такође, запослени сарађују са родитељима ученика који манифестују и/или испољавају промене у понашању, насилницима, жртвама или иницијаторима...

У предшколској установи сумња на насиље евидентира се и сазива интерни тим а према процени укључују и други представници система, посебно представник Органа старатељства. Тим одржава редовне састанке а за потребе организује тим у проширеном саставу и предузима мере.

Надлежности и активности учесника у систему превенције и заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања

За ефикаснији међусистемски и мултидисциплинарни приступ изградњи система заштите деце значајно је познавање надлежности и делокруга рада институција система на превенцији и заштити деце од насиља која укључује:

- Насиље над децом из угрожених група
- Насиље над децом у породици
- Институционално насиље
- Родно засновано насиље
- Дигитално насиље
- Вршњачко насиље
- Експлоатација детета (*трговина децом, искоришћавање детета за проституцију искоришћавање детета за порнографију, злоупотреба дечјег рада, трговина дететом ради усвојења, злоупотребу детета у медицинске или научне сврхе, социјалну експлоатацију детета*).

Активности учесника у систему заштите одвијаће се у складу са основним улогама и надлежностима као и скринингом, идентификовањем појава и ризичних ситуација, иницирањем и/или спровођењем превентивних мера и заштите.

➤ **Центар за социјални рад** има координирајућу улогу у раду интерсекторског тима када је у питању насиље над децом у породици.

Надлежан је за:

- Заштиту деце као Орган старатељства - водећа улога када је у питању породично насиље, при чему су остале институције система помоћ и подршка (ПУ, правосудне институције, здравствене, образовне...
- Повезивање и изградњу мреже сарадника сензибилисаних за проблем, рану детекцију, насиља, злостављања и занемаривања, едукацију о насиљу и спровођење превентивних акција у оквиру редовних активности;
- Има водећу улогу у спровођењу мера заштите, ране интервенције са позиције органа старатељства - централног поступка спровођења специјализоване процене, организовање конференције о случају, планирању процеса заштите, третмана и услуга;
- Примени мера социјалне и правне заштите из надлежности органа старатељства и покреће судске поступке у складу са законом;
- Предузима и друге мере и активности из своје надлежности за заштиту детета, правну, стручну - саветодавну, материјалну подршку и помоћ детету и родитељима;

- Упућивање на услуге других одговарајућих установа;
- Упозоравање родитеља на недостатке у вршењу родитељског права и измештање детета из родитељске или друге породице ради заштите;
- Примена позитивних закона у области заштите најбољег интереса деце. Сходно томе покреће поступак лишења родитељског права (чл. 81. и чл. 82. Породичног закона таксативно су побројани разлози због којих родитељ може бити потпуно или делимично лишен родитељског права);
- Иницира покретање поступка за заштиту права детета у поступку лишења родитељског права;
- Током свих активности поступа у најбољем интересу детета...

Активности, које спроводи у области насиља у домену су Органа старатељства, основних и проширених права:

а) Превентивне активности спроводи самостално или заједно са другим организацијама системима, цивилним сектором уз посебну пажњу превенције од насиља деце из различитих група - са сметњама у развоју, жртвама сексуалне и радне експлоатације, родно заснованог насиља, припадницима мањинских група), у форми:

- Идентификовање и подршка деци и породици у ризику, информисање и едукација родитеља о карактеристикама различитих форми насиља, мерама заштите, препознавању и реаговању на спречавању негативних ефеката насиља за децу;
- Стално унапређење и евалуација интервенције усмерене заштити деце од насиља;
- Заштита и подршка деци жртвама и сведоцима насиља и њиховим породицама у фазама истраге и судских поступака, тако да се омогући безбедност и избегне секундарна виктимизација деце;
- Иницирање и подршка развијању специјализованих услуга деци жртвама свих облика насиља: СОС телефонске линије, услуге за жртве и сведоке насиља индивидуализоване у односу на потребе и узраст деце, услуге ургентог смештаја;
- Уз сарадњу са кључним особама из месних заједница омогућити доступне услуге за ризичне интервенције и примену процедура и програма за спречавање секундарне виктимизације у раду са децом жртвама насиља;
- Укључење у подршку и обезбеђивање механизма подршке и одрживости услуга за децу жртве, сведоке насиља и учиниоце насиља и/или инкорпорирање у друге локалне услуге подршке;
- Стално праћење најновијих достигнућа - унапређивање стручних компетенција професионалаца за процену безбедности детета и ненасилних чланова породице, са акцентом на интерсекторске и специјализоване секторске обуке;
- Праћење, супервизија, менторска подршка и евалуација на заштити деце од свих облика насиља и пружање подршке жртвама и породицама;
- Унапређење и јачање међусекторске сарадње и партнерства по областима са јасним процедурама, улогама, одговорностима и доследној примени дефинисаног протокола за ефикасно функционисање превенције и заштите деце од насиља;
- Обезбедити одрживе програме подршке за рад са децом и мал. учиниоцима насиља и одраслим-учиниоцима насиља над децом, којима су изречене превентивне или условне казне;
- Иницирање покретања и примене програма постпеналне подршке малолетних учинилаца кривичних дела;
- У сарадњи са организацијама система и ОЦД идентификовати и детектовати ризичне ситуације и слабости посебно критичне за осетљиве групе (занемарене, без родитељског

старања, у сукобу са законом, са сметњама у развоју, жртве злоупотребе дечијег рада, трговине децом, искоришћавање деце у проституцији као и деца из породица са сметњама менталног здравља). Посебно евидентирати средине и дефинисати најадекватније облике деловања у превенцији конкретних ситуација;

- Током свих активности стручних радника Центра радити на повећању компетенција породице на спречавању злоупотребе, занемаривања деце, настављање школе ...

б) Активности заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања одвијаће се самостално и у сарадњи са осталим системима и компетентним удружењима у заједници, У превенцији и заштити од насиља деце из различитих група - деци са сметњама у развоју, деци на институционалном смештају, деци која су жртве сексуалне и радне експлоатације, родно заснованог насиља, деци која су припадници мањинских група (посебно ромске припадности) итд:

- Израда плана помоћи и мера заштите детета жртве насиља у породици - у сваком конкретном случају руководећи се принципом најбољег интереса детета;
- Именује старатеља за дете уколико родитељи нису у могућности да врше ову улогу или постоји сукоб интереса родитеља и детета (привремено старатељ);
- Доноси одлуку о измештању детета из породице само у изузетним случајевима, односно само у случајевима када је немогуће наћи друго безбедно место за дете - жртву насиља у породици;
- Пријаве кривичног дела када је у питању дете-жртва насиља, надлежан је законски заступник малолетног оштећеног, односно Орган старатељсрва ако из било ког разлога то не чини родитељ/старатељ;
- Пријава Основном јавном тужилаштву и полицији насиља над дететом или да је дете жртва (непосредна или посредна);
- Размотрта могућност одговарајућег смештаја у сродничку или хранитељску породицу уколико се то процени као неопходно и једино ваљано за дете жртву;
- У зависности од тежине кривичног дела као и опасности да се не понови, потребно је благовремено заштитити жртву насиља-дете (у сигурну кућу, хранитељску породицу, пружити финансијску помоћ итд);
- Према плану заштите за дете пратиће се и пружати мере подршке у складу са потребама конкретног детета и радити са породицом у циљу обезбеђивања трајних мера;
- Оствариће и одржавати контакт са здравственом службом и васпитно-образовном установом (предшколске, основношколске и средњошколске), социјалном услугом у заједници у случају да је дете жртва насиља у породици (било непосредна или посредна);
- Центар за социјални рад ће иницирати и заједно са представницима потписника протокола организовати конференцију за предузимање свих мера ради заштите детета као жртве насиља у породици;
- Развијање, подршка одрживости успостављених програма подршке осетљивим категоријама деце (занемарене, без родитељског старања, у сукобу са законом, деце са сметњама у развоју, жртве злоупотребе дечијег рада, трговине децом и искоришћавање деце у проституцији);
- У заштити осетљивих категорија деце радиће се са удружењима зависно од проблема (удружењем Рома, ОКЦ када је у питању дигитално насиље и упознавати са Уредбом Министарства Полиције, УГ Кокоро са соц. услугом подршке деци у заједници, волонтерском вршњачком подршком у учењу.

➤ **Полицијска управа Бор**, има значајну улогу у заштити деце од насиља у сарадњи са другим системима у области насиља над децом у породици, институцијама, заједници, дигиталном насиљу и искоришћавању деце.

Надлежности: кључна улога у откривању и прикупљању података и доказа о учињеном кривичном делу и спровођењу :

- мера неодложне интервенције правовременог обезбеђивања безбедности детета;
- пријава ОЈТ и обавештавање ЦСР о насиљу и кривичном делу када је учинилац пунолетно лице а Вишем тужилаштву када је учинилац малолетник;
- делују преентивно кроз активности у области заштите.

а) Превентивне активности спроводи, кроз предавања и информисање младих и грађана из своје области, самостално или у сарадњи са другим системима.

б) Активности заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања, спроводи самостално и у међусобној сарадњи и непрекидној комуникацији са правосуђем и Центром за социјални рад. Сваки поступак заштите деце од насиља хитне је природе.

У директном раду са дететом жртвом учествују лиценцирани полицајци.

Послове заштите деце од свих облика насиља, са малолетним лицима обављају полицијски службеници који су стекли посебна знања из области права детета и кривично-правне заштите малолетних лица, односно они који поседују посебне сертификате са рад са малолетним лицима. У случајевима заштите деце предузима потребне мере да се пронађе учинилац кривичног дела, да се открију и обезбеде трагови кривичног дела и предмети који могу послужити као доказ и прикупља сва обавештења која могу бити од користи за успешно вођење кривичног поступка. У случајевима када је живот детета угрожен или му прети непосредна опасност било које врсте, полицијски службеници спроводе неодложну интервенцију у циљу обезбеђења заштите физичког и психичког интегритета детета:

- Током директних интервенција у свим ситуацијама, посебна пажња се посвећује заштити деце ако су непосредна жртва насиља или његов сведок;
- У оваквим ситуацијама, без одлагања обавезно позива и обавештава ЦСР као и о пријави насиља ради предузимања мера заштите детета из области соц. заштите и Органа старатељства;
- О примљеним пријавама сумњи на занемаривање и злостављање деце и другим случајевима насиља према деци, без одлагања обавештава ОЈТ и Центар у писаној форми у року од 24 часа у циљу планирања даље заједничке активности;
- Писмено обавештење Центру треба да садржи идентитет детета, податке о родитељима, податке о особи која је извршила насиље, опис догађаја, врсту повреда, да ли је и када пријава прослеђена тужилаштву, да ли је евентуално тужилаштво одредило меру задржавања или му је одређен притвор;
- На писани захтев ЦСР ПУ пружа заштиту и подршку у извршењу заштитних мера и обезбеђењу смештаја у поступку измештања из породице детета, које је изложено грубом занемаривању и злостављању;
- На писани захтев ЦСР доставља податке и утврђује идентитет и друге потребне податке у вези малолетног детета затеченог у скитњи, просјачењу, вршењу прекршаја и кривичних дела и идентитет њихових родитеља, старатеља и др;

- На писани захтев ЦСР, пружа асистенцију на терену дежурном тиму - раднику Центра, када на основу расположивих информација постоји реална опасност по безбедност службеног лица да изврши задатак ради заштите жртве, односно корисника;
- У случају да на лицу места не присуствује стручни радник ЦСР, утврдити да ли се дете осећа одговорним или кривим за оно што се догодило без обзира на то да ли је непосредна или посредна жртва породичног насиља, пружа подршку;
- Не инсистирати на одређеним информацијама.
- Описати било какав знак повреде/повреда детета и обезбедити му пружање хитне медицинске помоћи уколико за то постоји потреба;
- Од детета исказ може узети само за то обучени полицајац/полицајка у цивилној одећи уз присуство поверљивог лица кога дете само изабере које никада не може бити учинилац насиља у породици, чак и када га дете само бира. Приликом узимања исказа од детета мора бити присутан психолог/социјални радник/педагог;
- Уколико узимате исказ од детета у полицијској станици, од изузетног је значаја да простор за обављање овакве врсте разговора буде прилагођен потребама детета - обезбедити посебну просторију у којој нико неће ометати или прекидати разговор, а која је опремљена одговарајућим намештајем, постерима, и евентуално играчкама;
- Омогућити детету услове који дозвољавају коришћење различитих начина изражавања (одговарајуће играчке, боје, папир, пластелин);
- Код кривичног поступка, ПУ има законско право да тужилаштву поднесе кривичну пријаву, ако располаже са довољно доказа.

Здравствени систем има значајну улогу поред специјализованог третмана у лечењу деце и у превенцији, раном откривању злостављања и занемаривања као и документовању насиља, злостављања и занемаривања у вршењу редовних активности као и судско медицинске експертизе.

Извештаји лекара о констатованим лаким или тешким телесним повредама уоченим на жртви, као и датум и време када се жртва јавила лекару ради указивања лекарске помоћи. Без одлагања обавештавају полицију о сумњи и/или насиљу као и Центар за социјални рад.

➤ **Дом здравља у Бору**, у обављању редовних активности поједине службе реализују:

а) **Превентивне активности** укључују:

- **активности патронаже**, у раду на терену у ситуацији су да непосредно прате, пружају подршку породици, идентификују ризичне ситуације и сумње на занемаривање/злостављање;
- **предавања** која патронажна служба редовно спроводи у оквиру активности и у односу на потребе и конкретне ситуације из запажања на терену;
- изабраног лекара у саветовалишту током редовних систематских и периодичних прегледа, делује саветодавно...

б) **Заштита деце од насиља, злостављања и занемаривања укључује:**

- Препознавање насиља или сумње да је извршено насиље и без одлагања, хитно обавештавање и пријаву полицији;
- Пружање хитне медицинске помоћи детету уколико постоји потреба као и упућивање на испитивање и специјалистичке прегледе према индикацијама;
Упутом тражити хитан пријем;

- Детаљан опис повреда и других података значајних за сагледавање и/или процесуирање насилника;
- Што хитније обавештавање Центра за социјални рад о чињеницама које указују на сумњу о насиљу над дететом и информације да је обавештена полиција;
- Обезбедити надлежним органима (Центру за социјални рад, полицији, тужилаштву, суду) увид у медицинску документацију и пружити подршку у прикупљању свих релевантних података;
- На писмени захтев Центра за социјални рад, полиције, суда и тужилаштва доставља у најкраћем року све податке из службене евиденције о конкретној особи;
- Давање стручног налаза и мишљења, на захтев суда о:
  - ✓ медицинским индикацијама, односно симптомима насиља над дететом,
  - ✓ повезивање симптома насиља и понашања осумњиченог учиниоца насиља
  - ✓ психијатријски статус учиниоца насиља
  - ✓ способност детета да сведочи у поступку, односно ризике сведочења и најпогодније начине узимања исказа од детета.
- Креирање и реализација превентивних програма за децу за оснаживање да препознају и пријаве насиље (било да су непосредне жртве, сведоци или имају нека друга сазнања о догађају), заједно са осталим системима,
- Активно учешће у изради плана подршке, заједно са осталим представницима система ако се то захтева, непосредно пружити подршку за жртви и евалуирати напредовање у области свог домена.

➤ *Општа болница у Бору*

Надлежна је за опсервацију и медицинско збрињавање, испитивање и лечење деце жртава насиља, пре свега у дечјем одељењу, пријемно-тријажном блоку и другим одељењима према индикацијама.

Заштита деце од насиља, злостављања и занемаривања укључује:

- Збрињавање и предузимање свих неопходних мера заштите у области здравља (испитивање, лечење, консултативне прегледе и тимску процену заштите у најбољем интересу деце);
- Препознавањем насиља или сумње да је извршено насиље без одлагања обавештавање и пријаву полицији;
- Пружање хитне медицинске помоћи детету уколико постоји потреба као и упућивање на испитивање и специјалистичке прегледе према индикацијама;
- Детаљан опис повреда и других података значајних за сагледавање и/или процесуирање насилника;
- Што хитније обавештавање Центра за социјални рад о чињеницама које указују на сумњу о насиљу над дететом и информисање о обавештењу полиције;
- Доступност увида у медицинску документацију надлежним органима (Центру за социјални рад, ПУ, Тужилаштву, Суду) увида у медицинску документацију и пружити подршку у прикупљању свих релевантних података;
- На писмени захтев Центра за социјални рад, полиције, суда и тужилаштва доставља у најкраћем року све податке из службене евиденције о конкретној особи;
- Давање стручног налаза и мишљења, на захтев суда о:
  - ✓ медицинским индикацијама, односно симптомима насиља над дететом,
  - ✓ повезивање симптома насиља и понашања осумњиченог учиниоца насиља
  - ✓ психијатријски статус учиниоца насиља

- ✓ способност детета да сведочи у поступку, односно ризике сведочења и најпогодније начине узимања исказа од детета.
- Креирање и реализација превентивних програма за децу за оснаживање да препознају и пријаве насиље (било да су непосредне жртве, сведоци или имају нека друга сазнања о догађају), заједно са осталим системима,
- Активно учешће у изради плана подршке, заједно са осталим представницима система ако се то захтева, непосредно пружати подршку за жртви и евалуирати напредовање.

➤ *Основно Јавно Тужилаштво у Бору* - надлежно је за предистражни и истражни кривични поступак и покретање оптужног предлога по сазнању о почињеном кривичном делу, ако је учинилац пунолетна особа а Више тужилаштво за малолетнике у Зајечару ако је учинилац насиља малолетно лице. У надлежности ОЈТ је и прикупљање доказа и вођење поступка од јавног интереса.

➤ *Основни суд у Бору* - има кључну улогу у спровођењу мера неодложне интервенције за правовремено обезбеђивања безбедности детета изложене насиљу од стране пунолетне особе. Када је учинилац насиља мал. Лице надлежан је Виши суд за малолетнике у Зајечару.

Надлежности правосудних органа (ОЈТ и Суд) катактерисе поступање за ситуације сумњи или насиља над децом у међусобној сарадњи и комуникацији са полицијом. Сваки поступак заштите деце од насиља је хитне природе.

- Нарочита хитност у поступању и доношењу одлука;
- Мал. дете увек даје свој исказ у присуству поверљивог лица које, по правилу, само бира или му се оно одређује од стране за то овлашћеног лица ради заштите његовог најбољег интереса. Приликом давања исказа, мора бити присутан стручни радник Центра за социјални рад;
- Укључује у поступак Центар за социјални рад, благовременим обавештавањем о свакој планираној процесној радњи (саслушању);
- Мал. дете као жртва насиља у породици има право на бесплатну правну помоћ о чему је неопходно предходно упознати дете и његовог законског заступника;
- Увек када је то могуће узети исказ од детета, посебно детета испод навршених четрнаест година живота, ван просторија правосудних органа, у за њега природном амбијенту;
- Уколико се исказ детета - жртве породичног насиља даје у просторијама правосудних органа, дете се мора ослободити нелагодности/страха, тако што ће га тужилац, судија или стручно лице упознати с простором, показати му зграду, дати сок или чоколаду, неку пригодну играчку, да би се осетићало безбедно;
- У тужилаштву и суду онемогућити контакт детета - жртве насиља као даваоца исказа са учиниоцем и обезбедити посебну просторију у којој ће се дете осећати безбедно;
- Позвати водитеља случаја из Центра за социјални рад, саслушати га у својству сведока уколико за то има основа, затражити од њега социјално-психолошку експертизу о психосоцијалном статусу детета, поседицама насиља, односно да ли је дете по свом психофизичком развоју и актуелном стању способно да да исказ;
- Узимање исказа од детета мора бити прилагођено узрасту и личним својствима, речник прилагођен како би дете правилно разумело, боја гласа;
- Тужилац, судија или стручно лице истовремено прате невербалне комуникације детета као показатеље понашања и осећања (израз лица, покрете тела, узнемиреност, ниво страха) према чему прилагођавају процес и узимања исказа;

- Дете се мора упознати са чињеницом да нема обавезу да одговара на сва питања, уколико не жели;
- Узимање исказа од детета започиње општим питањима, уз обавезно питање да ли разуме конкретне чињенице;
- Не суочавати дете - жртву породичног насиља и учиниоца насиља;
- Када се дете саслушава пред ОЈТ-ом или судом, увек присуствује законски заступник мал. оштећеног, пуномоћник малолетног оштећеног, психолог/социјални радник/педагог, представник Центра за социјални рад.
- Ако препознавање учиниоца породичног насиља врши дете жртва, тужилаштво и суд ће поступити посебно обазриво и на начин који у потпуности онемогићава да учинилац насиља види дете;
- Заштитити дете од могуће медијске злоупотребе, односно онемогућити јавно објављивање информација на основу које се може препознати дете - жртва насиља.
- Код кривичног поступка, на основу прикупљених доказа тужилац процењује да ли ће у овој фази поступка кривична пријава бити одбачена или не.
- Суд сарађује са свим системима ако је то бољи интерес деце а посебно Центром за социјални рад, Тужилаштом, прекршајним судом, здравством.
- У циљу спречавања секундарне виктимизације позивати дете на саслушање само када је неопходно.

➤ **Образовно–васпитне установе** имају значајну улогу у превенцији а у одређеним ситуацијама и интервенцији за хитне ситуације и повезивањем са осталим системима. Представник школе, дужан је да се обрати Центру за социјални рад или полицији увек када уочи било какав облик насиља над децом или уколико само посумња да постоји насиље или да дете може бити жртва насиља, или позван у својству сведока ради узимања изјаве-исказа о критичном догађају насиља како пред ОЈТ тако и пред судом.

Надлежности: едукује и информише децу, родитеље/старатеље на спречавању насиља и стварању безбедне средине у школи. Интервенише за ситуације насиља и/или злостављања и учествује у планирању заштитних мера и реализовање заштитних мера кроз појачан васпитни рад са ученицима који испољавају насилничко понашање као и жртвом.

Улогу остварују самостално или заједно са осталим потписницама Протокола, користећи законом прописане механизме реаговања.

Обавеза израде планова за појан рад, по Правилнику о дисциплиској одговорности и обрада садржаја о насиљу у оквиру часова одељенског старешине.

а) Спроводи превентивне активности у заштити деце од насиља:

- Иницира и самостално или у партнерству са другим системима (ЦСР, здравство, ПУ и цивилни сектор) креира и реализује превентивне програме за децу у предшколском, основношколском или средњошколском окружењу, ради њиховог оснаживања да препознају и пријаве насиље;
- Код насиља међу децом - вршњачког насиља неопходно је едукација ученика о облицима и врстама насиља: *вербално злостављање, отимање и уништавање ствари, присиљавање и уцењивање других да раде оно што им је наређено, батине и физичко повређивање, новчано уцењивање, претње оружјем и сексуално насиље, социјална изолација детета, исмевање, вређање.*

- Успоставља и развија добру сарадњу школе и родитеља;
- Подстиче на креирање и оснивање ваншколских активности, секција у школи, приредбе, укључење ученика и позитивну комуникацију и толеранцију међу ученицима;
- Стручни сарадници и одељењске старешине отварају и реализују теме које доприносе развијању узајамног разумевања, уважавања различитости, конструктивно превазилажење сукоба, на толеранцију али и подртиче дружења и заједничке активности ученика у одељењу и сарадњу са осталим ученицима у школи;
- Примена доследног и увременог кажњавања насилничког понашања;
- Уградња сигурносних камера у школама и доступност школског полицајца...

б) Активности заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања

- У случају сумње на насиље школа ОДМАХ предузима мере, сагласно етици и струци, а код вршњачког насиља, у зависности од димензије, појачан васпитни рад са ученицима који испољавају насилничко понашање и жртвом.
- Стручна служба обавља разговор и сачињава извештај а сумње и/или насиље пријављује полицији и у најкраћем року (не дуже од 48 сати) писмено обавештава Центар за социјални рад;
- На писмени захтев надлежних органа (ЦСР, ПУ, суда и тужилаштва) доставља, све релевантне податке у најкраћем року;
- У свим установама формира се кутија са идентификованим проблемима, доступна младима под називом по њиховом избору;
- Стручна служба установе дневно прегледа кутију. О откривеном насиљу сачињава записник и предузима хитне акције заштите примерене конкретним ситуацијама и одмах уључује/повезује са хитном службом, ПУ, ЦСР, о чему се сачињава службена белешка доступна и надлежним институцијама у најбољем интересу дерера;
- Учествује у изради плана заштите за дете код вршњачког насиља у установи који садржи васпитно-образовне мере и постигнућа индивидуално и кроз допунску наставу а психо-социјална подршка је у домену надлежних система;
- Спроводи мере из Плана заштите за дете - жртву насиља и прати понашање детета на основу плана заштите који се односи на школско окружење;
- За насиље првог и другог нивоа школа реагује према посебном протоколу (Министарства просвете, науке и технолошког развоја);
- О насиљу трећег нивоа, активности предузима директор у сарадњи са Тимом за заштиту од насиља, одељењским старешином и стручним сарадницима, уз обавезно ангажовање родитеља.
- Директор у писменој форми, обавезно информише о догађају: Центар за социјални рад, Здравствену службу, полицију и друге организације (у зависности од конкретног случаја) и тражи потврду о пријему обавештења. Писана пријава овим институцијама садржаваће све релевантне податке и процене којима образовно-васпитна институција располаже а тичу се жртве вршњачког насиља, директних учесника и/или посматрача.
- За све случајеве насиља трећег нивоа, школа сазива конференцију случаја, ради ближег сагледавања проблем, узрок насиља и развоја плана подршке за дете жртву насиља...

➤ **Локална самоуправа**, надлежна је за креирање локалне политике на развоју заједнице па и оне која се тиче услова и безбедности младих на остварењу пуних потенцијала кроз примену и поштовање дечјих права.

а) Превентивне активности, спроводи на основу информација и смерница интерсекторског тима:

- Креира политику усмерену на превенцију и заштиту деце од насиља, формира интерсекторске тимове...
- Обезбеђује средства за финансирање превентивних акција и заштите деце од насиља и сродних програма;
- обезбеђује одрживост програма мера и услуга усмерених на заштиту деце од насиља;
- опредељује средстава из буџета за програме превенције и заштиту деце од насиља, за развој услуга усмерених превенцији и заштити деце од насиља и буџетске линије 481.

б) Активности заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања, у својству координације и седишта међусекторског протокола сарадње:

- Прати потребе и проблеме, имплементацију превентивних мера и интервенције, мониторинг, планира и организује састанке тима за анализу проблема у заједници, идентификовање проблема од стране и у оквиру интерсекторског тима, пријаве - жалбе деце, грађана, институција, сазивање комисије...

➤ **Удружења грађана** младих или за младе, идентификују, иницирају, покрећу и спровode активности самостално и у партнерству са другим системима у заједници:

а) Превентивне активности, реализују кроз промоцију права деце и начина заштите. Информисање како деце и „значајних одраслих“ особа о правима и поступцима заштите, превенцији насиља, злостављању и занемаривању детета, као и у препознавању и пријављивању случајева надлежним системима. Такође, истраживање потреба и размена података; Планирање и обезбеђивање услуга из своје делатности за дете и/или за одрасле који су повезани са дететом, евалуација и процена ефеката спроведених услуга укључујући размену информација са учесницима из других система. Кроз постојеће сервисе услуга промовише права деце и начине заштите у обезбеђивању безбедног окружења за живот и рад. Прати ефекте спроведених активности, истраживање и процена потреба осетљивих група.

б) Активности заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања, реализацијом активности информативно-едукативног карактера, подршке и оснаживања у превазилажењу кризних ситуација, подстицања извоја навика, учења, развоја и јачања личности и социјалних вештина и позитивних одговора у ризичним ситуацијама и њихове породице до креирања и конструктивног организовања слободног времена. У сарадњи са другим потписницима протокола, предузима мере интервенције у ситуацијама када се сумња да постоји или се деси нека врста насиља. Реализује активности, пројекте на решавању тешкоћа у развоју и понашању које могу бити последица доживљеног искуства занемаривања и злостављања у породици или неком другом окружењу доприносећи тако спречавању измештања деце у установу...

Удружења чији је фокус деловања у области неког од облика насиља доприносиће превенцији (Нр. Дигитално насиље) и укључити се заједно са осталим потписницама Протокола.

➤ **Медији**, надлежни су за промоцију ненасиља и ненасилне моделе у пракси. Пофесионално информишу и извештавају јавност о насиљу над децом поштујући приватност и заштиту идентитета у најбољем интересу деце. Такође, праћење и информисање јавности о

остваривању Протокола и покретању превентивних акција као резултат анализе и идентификованих приоритета.

Поред информативне улоге делује и превентивно у свим областима насиља. У области *дигиталног насиља и/или злоупотребе ИКТ* информације се шире путем штампаних, електронских и других медија у сарадњи са организацијама и представницима ОЦД у области теме.

У складу са законом и другим прописима, *промовишу заштиту деце*, односно емитује програм у јавном интересу који се односе на безбедност и заштиту деце на интернету, у сарадњи са ОЦД компетентним у области теме. Такође, циљано усмереним информативно-едукативним емисијама, репортажама о осталим облицима насиља. Посебно је значајно повећање свесности проблема и потреба осетљивих група за доследну примену и доступност правима деце без експлоатације (радом, трговине децом, занемаривања)... Сензибилизација медија за права детета, промовисање ненасиља, недискриминације и равноправности и професионално информисање и извештавање јавности о свим облицима насиља над децом, као и о механизмима превенције и заштиту од насиља, уз поштовање најбољег интереса детета.

САРАДЊА ПОТПИСНИКА СПОРАЗУМА/ПРОТОКОЛА НА АКТИВНОСТИМА ПРЕВЕНЦИЈЕ

- ✦ **Сви** потписници процењују важним и неопходним заједничко ангажовање на заштити деце од насиља и сарадњу у превентивним активностима.
- ✦ **Сви** потписници Протокола се обавезују да сачине годишњи програм превентивних активности у својој области и доставе их координатору Интерсекторског тима.
- ✦ **Сви** потписници Протокола изражавају вољу да одговоре на позиве других потписника за подршку и помоћ у осмишљавању, планирању и реализовању интерсекторских превентивних програма.
- ✦ **Сви** потписници Протокола се обавезују да редовно размењују информације о припремљеним информативно-едукативним материјалима и саме материјале и изражавају спремност да на позив других потписника, овима пруже подршку у дистрибуцији материјала.
- ✦ **Сви** потписници Протокола упознаће релевантне особе-запослене са протоколом и обавезама поступања.
- ✦ **Сваки** од система формира и води посебну евиденцију о деци жртвама насиља као и евиденцију деце из различитих осетљивих група и личних својстава, усаглашен са осталим системима.
- ✦ **Свака** институција поступа у најбољем интересу малолетника и што хитније.

Уважавајући детерминанте насиља и специфичности и различитости група деце, потписнице Протокола ће учинити посебан план превентивних активности за децу из ризичних група.

КООРДИНАЦИЈА РАДА

потписника Протокола у поступцима откривања и пријављивања сумњи на занемаривање и злостављање деце

Активности стручних радника система у процесу заштите деце одвијаће се у складу са њиховим надлежностима и улогама и то:

Сваки грађанин који поседује или дође до сазнања или сумње о насиљу над дететом дужан је да пријави. Сумњу или сазнања о насиљу над децом и међу децом као и занемаривање, злостављање деце у породици подносе се Центру за социјални рад у Бору и/или Полицијској управи Бор.

Пријаве Центру за социјални рад у Бору, улица Војске Југославије 11, подносе се радним даном од 07:00 - 14:30 сати у писаном облику, усмено или телефоном на број 030/ 422 589 или 030/425 960, меил: bor.csr@minrzs.gov.rs о чему се сачињава службена белешка. У осталим терминима, по истеку радног времена, викендом, празницима пријаве се подносе Полицијској управи у Бору која обавештава дежурног радника Центра за социјални рад за спровођење мера из своје надлежности по утврђеном месечном дежурству.

Центар за социјални рад ће на почетку сваког месеца сачинити распоред дежурних стручних радника за спровођење мера хитне интервенције и списак достављати ПУ.

Дежурни радник Центра за социјални рад интервенише заједно са представницима других институција, посебно полиције, здравства...

Када пријемни радник Центра добије информације о насиљу над дететом (писано, телефоном, анонимном пријавом, е-меилом, путем медија) пријаве евидентира у Пријемном листу и предузима хитне мере у области социјалне заштите зависно од конкретне ситуације и у њиховом најбољем интересу.

Пријаве насиља, злостављања и занемаривања малолетних лица могу се поднети Полицијској управи у Бору, Улица Моше Пијаде бр. 5 непосредно у полицијској станици, или телефоном 030/45 50 00 или поштом. Моше Пијаде 5, Bor 19210

Задатак полиције у процесу заштите малолетних лица од злостављања и занемаривања је да пружи безбедност и заштиту живота и телесног интегритета када се сумња да може бити стварна или потенцијална жртва (било ког вида насиља), као и када се процени да постоје елементи кривичног дела или прекршаја.

Када се на основу прикупљених обавештења и обезбеђених доказа утврди да постоје основи сумње да је одређено лице учинило неко од кривичних дела против полне слободе или другим кривичним делима са елементима занемаривања и/или насиља на штету малолетног лица, полиција о томе, без одлагања, обавештава јавног тужиоца и подноси кривичну пријаву или извештај.

Истовремено обавештава и орган старатељства - координатора у програму заштите, а предузимање даљих мера и радњи, врши се по захтеву јавног тужиоца који је стекао посебна знања из области права детета и кривично правне заштите малолетних лица, као и у сарадњи са органом старатељства.

Код кривичног поступка, полиција има законско право да тужилаштву поднесе кривичну пријаву, ако располаже са довољно доказа, али врло често то чини и жртва насиља, ако је она једини очевидац-сведок критичног догађаја (с обзиром да је у питању дете-жртва насиља, важну улогу у свему има законски заступник малолетног оштећеног). На основу пркупљених доказа тужилац процењује да ли ће у овој фази поступка кривична пријава бити одбачена или не. Ако се донесе наредба о спровођењу истраге од стране надлежног тужилаштва-тада се покреће кривични поступак.

Када се утврди да су извршена кривичног дела или прекршај са елементима насиља, да су живот и здравље детета непосредно угрожени или могу бити озбиљно угрожени полиција је дужна да одмах осигура безбедност детета а против учиниоца таквог кривичног дела или прекршаја, уколико су испуњени законски услов примени мера полицијског хапшења или задржавања.

Током спровођења процеса заштите, разговор са малолетним лицем у својству оштећеног (на чију штету је извршено кривично дело или прекршај са елементом насиља), у присуству његових родитеља, усвојиоца или стараоца (изузетно-орган старатељства), обавља полицајац који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица.

Полицајац са стеченим знањима из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, обавља разговор са малолетним лицима искључиво у присуству њихових родитеља/старатеља, усвојитеља или стручног радника ЦСР.

Током спровођења процеса заштите, разговор са малолетним лицем у својству оштећеног (на чију штету је извршено кривично дело или прекршај са елементом насиља), у присуству његових родитеља, усвојиоца или стараоца (изузетно-орган старатељства), обавља полицајац који је стекао посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица.

Током редовних активности, систематских прегледа и/или у ситуацији када се обрати дете само или са родитељем/старатељем/усвојиоцем... другом особом радници Дома здравља или Опште болнице у Бору свако насиље евидентира у здравствени досије, бележи све податке о повредама и психолошким сметњама. Сходно томе лекар ће сачинити документ који треба да садржи детаљан и разумљив опис повреда са подацима о пореклу и евентуално учиниоцу (потенцијалном или стварном). У случају да се покрене судски поступак, тужилаштво, по службеној дужности, ће тражити од здравствене установе картон/досије са констатацијом степена повреде.

Општа болница, Дом здравља, предшколска установа, основне и средње школе, удружења грађана као и појединци у **обавези су да пријаве сумњу/сазнање на постојање насиља над децом и међу децом, занемаривање и злостављање**, насиље у породици над децом Центру за социјални рад, по правилу, у писаној форми. У случају хитности, могуће је и усменим путем, након чега следи писана пријава.

О насиљу трећег нивоа у школи, активности предузима директор у сарадњи са Тимом за заштиту од насиља, одељењским старешином и стручним сарадницима, уз обавезно ангажовање родитеља. У писменој форми, директор обавезно информише о случају: Центар за социјални рад, Здравствену службу, полицију и друге организације (у зависности од конкретног случаја) и тражи потврду о пријему обавештења. Писана пријава овим

институцијама садржаваће све релевантне податке и процене којима образовно-васпитна институција располаже а тичу се жртве вршњачког насиља, директних учесника и/или посматрача. За све случајеве насиља трећег нивоа образовно-васпитна установа сазива конференцију случаја н који позива представнике ЦСР, полиције, здравства, НВО која има лиценцирану услугу соц. заштите за рад са децом и младима у ризику и проблемима у понашању, учесника насиља и њихових родитеља, ради анализе проблема, дефинисања мера и плана заштите.

Писане пријаве наведених институција, установа и организација садржаће све релевантне податке и процене којима располажу, а тиче се детета над којим је учињено насиље, злостављање односно повреда.

Центар за социјални рад ће предузети све мере заштите у најбољем интересу детета као орган старатељства и према позитивним законима. Обавестиће упутну установу у обиму и садржају уз поштовање приватности и поверљивости података, односно у обиму потребном за планирање даљих мера подршке детету.

Координација рада на процени ризика, стања и потребе детета- жртве насиља

Процена ризика заснива се на доступним обавештењима и одвија се у што краћем року.

При процени ризика нарочито се води рачуна о томе да ли је могући учинилац раније или непосредно пре процене ризика учинио насиље у породици и да ли је спреман да га понови, да ли је претио убиством или самоубиством, поседује ли оружје, да ли је ментално болестан или злоупотребљава психоактивне супстанце, да ли постоји сукоб око старатељства над дететом или око начина одржавања личних односа детета и родитеља који је могући учинилац, да ли је могућем учиниоцу изречена хитна мера или одређена мера заштите од насиља у породици, да ли жртва доживљава страх и како она процењује ризик од насиља.

Стручни радник пријемне канцеларије - тријажер Центра/дежурни радник одмах по сазнању или пријему обавештења о насиљу над дететом, или сумње процениће степен угрожености жртве и у случају високог ризика за безбедност жртве о чему ће хитно обавести Полицијску управу (дежурну службу) Бор и сачиниће писмено обавештење у коме ће се навести сви расположиви подаци и одредити водитељ.

Надлежни полицијски службеник одмах доставља сва доступна обавештења о насиљу у породици или непосредној опасности од њега и процену ризика - ако она указује на непосредну опасност од насиља - основном јавном тужиоцу на чијем подручју се налази пребивалиште, односно боравиште жртве, центру за социјални рад и групи за координацију и сарадњу.

Ако надлежни полицијски службеник установи постојање опасности која није непосредна, сва доступна обавештења о насиљу у породици или опасности од њега и своју процену ризика доставља основном јавном тужиоцу и центру за социјални рад.

Организација/установа/институција која је поднела пријаву Центру за социјални рад ће доставити податке о детету, ситуацији, опису ситуације, начину сазнања, и извршеним мерама у установи, као и потенцијалним сумњама на степен ризика за поновно насиље које поседује у својој службеној евиденцији. Наведени подаци биће достављени најкасније у року од 48 часова на адресу Центра за социјални рад, хитном поштом, мејлом: bor.csr@minrzs.gov.rs или на телефон: 030/ 42 25 89.

Стручни радник Центра ће у року од 10 дана обавестити писаним путем подносиоца пријаве о предузетим мерама водећи рачуна о поверљивости података и приватности.

Ако расположиви подаци указују на могућност постојања ситуације занемаривања, злостављања или насиља над дететом и ако се пријава процени као основана, случај ће бити отворен.

У *свим поступцима* које се воде пред Центром за социјални рад, водитељ случаја је дужан да утврди евентуално постојање насиља.

Водитељ случаја ће одмах започети са другим активностима усмереним према помоћи жртви у оквиру надлежности Центра за социјални рад, при чему ће:

- Успоставити што хитнији контакт са жртвом, у зависности од процене пријемног радника (неодложно, хитно, или у оквиру редовног поступања у року од 7 дана).
- Упознати је о правима на заштиту од сваког облика насиља, занемаривања и злостављања, о овлашћењима Центра и мерама које ће исти предузети у даљем поступку, а које су од опште важности за сигурност жртве.
- Омогућити жртви да без страха изнесе све чињенице о насиљу, веровати жртви.
- Евентуално, зависно од процене значајне особе за жртву, обавити разговор са насилником у циљу заустављања насилничког понашања, суочавања са последицама његовог дела и повећања одговорности за сопствено понашање, упознати са законским прописима, предложити, и/или радити на укључење у третман корекције понашања.
- Обрадити и жртву кроз ауто и хетеро податке из окружења и релевантних институција ради комплексне и свеобухватне подршке у опоравку и рехабилитацији.
- Проценити ниво ризика заједно са жртвом и заједно сачинити план заштите.

Након прикупљених информација, водитељ ради на извештају са свим значајним подацима, дефинише проблем, ниво ризика карактеристике детета⁸ и окружења, подршке...

Здравствене установе, Дом здравља (дечји диспанзеру, хитна служба) зависно од термина, односно пријемно-тријажној служби и у дечјем одељењу Опште болнице Бор обезбедиће се хитан преглед деце жртава насиља. Деца жртве насиља имају приоритет у пријему и здравственом збрињавању. Дете жртва насиља које се у здравствену установу јавља у пратњи стручњака Центра за социјални рад биће ургентно примљено.

Одговарајући лекар ће у здравствени картон унети детаљан опис повреда, како би он могао бити касније коришћен за сачињавање извештаја. Жртва насиља ће по процени лекара бити упућена на специјалистичке прегледе. Упутом ће се тражити хитан пријем. Дете жртва насиља биће примљено на лекарски преглед, када је хитан случај и без здравствене легитимације

Служба за хитну медицинску помоћ Бор обезбедиће ургентни пријем жртава насиља у свим радним терминима приликом чега ће имати предност.

Служба ће обезбедити да се један примерак извештаја лекара достави амбуланти у којој жртва насиља има отворен здравствени картон, као и Центру за социјални рад за потребе даљих мера заштите детета.

Када се процени, да су живот и здравље детета непосредно угрожени Центар ће предузети мере неодложне интервенције и осигурати безбедност детета.

Стручни радник Центра - водитељ случаја организоваће хитне консултације тима, представника Центра, полиције, особе од поверења и евентуално другог стручњака, који је

---

⁸ Мисли се и на дете које трпи и на дете које врши насиље.

укључен у рад са дететом или породицом по хитности поступка и/или сазвати хитну конференцију ако то стање детета дозвољава.

Када се процени као неопходно, тим Центра ће, добити асистенцију полиције приликом издвајања детета из природне или хранитељске породице, односно установе.

У случају примене неодложних и хитних мера интервенције у заштити од насиља, детету и мајци, жртвама насиља ће се обезбедити пријем и привремени смештај у најближој Сигурној кући за жене и децу жртве породичног насиља, или хранитељску породицу, када је угрожена сигурност и на могу се применити и друге мере.

Привремени смештај у Сигурној кући за жене и децу жртве породичног насиља врши се по захтеву Центра за социјални рад и сагласност жртве и у пратњи стручних радника Центра.

Полицијска управа Бор спроводи смештај у сигурну кућу а када је потребно и са среучним радником Центра за социјални рад, по принципу хитности и ван радног времена Центра.

Интервентни смештај детета уз пратњу мајке жртве насиља обавља се у просторијама Сигурне куће за жене и децу жртве породичног насиља уз неопходно ангажовање расположивих стручних радника, обезбеђивање исхране и хигијенске заштите.

У случајевима када је неопходно сместити дете без пратње родитеља/старатеља дете се смешта у сродничку или хранитељску породицу.

Сигурна кућа за жене и децу жртве породичног насиља ће током ноћи, у нерадне и празничне дане, примити жртву насиља и када су попуњени капацитети или неки од услова за пријем није испуњен, привремено а најдуже на 24 часа, када се процени да постоји висок ниво ризика за безбедност и када се тренутно не може наћи алтернативни смештај.

Стручни радници Центра ће одмах предузети активности да се жртва евентуално хоспитализује, ако се процени да је индиковано.

Стручни радник Центра - водитељ случаја ће, у ситуацији постојања тешких физичких повреда, сексуалног злостављања, када је потребно осигурати безбедност жртве прикупити доказе за судско процесуирање спровести сложену процену (судско медицински психијатријски преглед и др), сазвати Конференцију случаја.

Позивање се врши телефоном, мејлом или факсом, а рок одређују објективне околности случаја. Стручни радник Центра ће за позване учеснике конференције из других сектора припремити писани извештај са прикупљеним подацима и проценама.

Свака позвана организација потписница Споразума укључиће одговарајућег стручног радника и прихватити обавезе и задатке примерено својим стручним компетенцијама и ресурсима и у складу са својим посебним Протоколом.

Образовне установе ће редовно пратити и извештавати надлежну службу у општини, Центар за социјални рад, ПУ ради спречавања насиља и експлоатације деце који ће покренути пријаве према надлежним службама ако постоји сумња на **експлоатацију детета** (трговину децом, искоришћавање детета за проституцију и/или за порнографију, злоупотребу дечјег рада, трговину дететом ради усвојења, злоупотребу детета у медицинске или научне сврхе, социјалну експлоатацију детета), као и сумњу на принудни брак, институционално насиље за одређене ситуације и органу старатељства који су у обавези да предузму хитне мере на спречавању и заштити... У циљу адекватног приступа проблему ,оже бити тема Интерсесорног тима и изградње механизма заштите.

За ситуације дигиталног насиља укључује се УГ "Образовно креативни центар - ОКЦ" Бор и примењује Уредба о безбедности и заштити деце при коришћењу информационо комуникационих технологија („Службени гласник РС“ број 61/16). Ако има елемената кривичног дела пријављује се ПУ.

Центар за социјални рад се укључује у рад са родитељима и старатељима у домену рада са њима уколико се истакне потреба, на информисању, подстицању надзора над дететом и заштите детета од насиља.

У примени Уредбе користи се **Упутство за рад у Позивном центру и по пријавама у вези безбедности деце на интернету** са којим се остварује контакт путем: телефонског позива, електронске поште и онлајн апликације на сајту (<http://pametnoibezbedno.gov.rs>)

Када наводи из пријаве упућују на постојање кривичног дела, оператер пријаву прослеђује надлежном јавном тужилаштву.

Оператер је дужан да обавештење о поднетој пријави достави и МУП-у, организационој јединици надлежној за високотехнолошки криминал, у циљу информисања и у сврху борбе против високотехнолошког криминала.

Када наводи из пријаве упућују на повреду права, здравственог статуса, добробити, и/или општег интегритета детета оператер прослеђује пријаву Центру за социјални рад.

У случају да наводи из пријаве упућују на пријаву насиља у образовно-васпитним установама, обавештење о томе се прослеђује Министарству просвете, науке и технолошког развоја, Групи за заштиту од насиља и дискриминације.

Оператер, приликом обраде пријаве, утврђује место/град из кога подносилац пријаве јавља. Оператер проверава контакт листу запослених у центрима за социјални рад и сходно томе упућује подносиоца пријаве на контакт са центром.

Оператер, приликом обраде пријаве, утврђује место/град из кога подносилац пријаве јавља. Оператер упућује подносиоца пријаве на контакт са територијалним домом здравља.

По потреби запослени у центру успоставља сарадњу са **надлежном школом** у циљу пружања свеобухватне подршке подносиоцу пријаве. Начин успостављања сарадње са школом може се вршити на начин предвиђен у тачки 9. Упутства.

Уколико запослени у школама не остваре сарадњу са центром у вези поднете пријаве, о томе се обавештава Позивни центар, а оператер информацију о томе прослеђује Министарству просвете, науке и технолошког развоја, односно Групи за заштиту од насиља и дискриминације, на начин предвиђен у тачки 9. Упутства.

Након достављања пријаве, надлежни изабрани лекар утврђује, уколико постоји претходна сагласност пацијента, односно његовог законског заступника или старатеља, да ли постоји ризик стварања зависности или је створена зависност од коришћења интернета, односно угрожено здравље и пружа помоћ у складу са законом.

Уредба уређује превентивне мере за безбедност и заштиту деце при коришћењу информационо-комуникационих технологија и поступање у случају нарушавања или угрожавања безбедности деце на интернету. Циљ је да се: 1) подигне ниво свести и знања о предностима и ризицима коришћења интернета и начинима безбедног коришћења интернета; 2) унапреди дигитална писменост деце, родитеља и наставника и 3) унапреди међуресорна сарадња у домену безбедности и заштите деце на интернету.

Превентивне мере за безбедност и заштиту деце на интернету укључују: 1) информисања и едукације деце, родитеља и наставника о предности/ризику коришћења интернета и начину безбедног коришћења и 2) успостављања места доступног за пружање савета и пријем пријава у вези безбедности деце на интернету.

Медији, у складу са законом и другим прописима, промовише заштиту деце, односно производи и емитује програме у јавном интересу који се односе на безбедност и заштиту деце на интернету, у сарадњи са Министарством. Медији ће редовно извештавати јавност о примени протокола.

Координација рада у планирању заштите деце жртава насиља

У циљу свеобухватне заштите жртве, Центар за социјални рад ће, ради планирања мера заштите детета жртве насиља, као и Здравствена служба, васпирно-образовна установа, пружалац локалне услуге соц. заштите по потреби сазвати и организовати Конференцију случаја представника свих релевантних институција. Водитељ случаја припрема приказ случаја и почетну процену коју презентује на конференцији усмено. Конференција се сазива писменим путем, мејлом факсом, или телефоном зависно од хитности. На конференцији учествује и жрва са староцем ако је то у њеном најбољем интересу.

Позвани представници организација дужни су да се активно укључе у рад Конференције и израду плана заштите детета-жртве насиља.

Дефинисан план мера заштите постаће обавезујући за чанице према коме ће примењивати мере заштите из своје надлежности.

У складу са којим ће спроводити дефинисане активности, процес евалуације до затварања рада на случају.

По потреби организује се и ревизија плана која ће се планирати током контеренције и/или ако се укаже потреба у процесу спровођења плана.

О предузетим корацима и одржавању комуникације за конкретног корисника уредно свака укључена страна води евиденцију и на крају сачињава заједнички писани извештај са утврђеним роковима, плановима заштите и резултатима.

Стручни радник центра - водитељ случаја координира активностима везаним за спровођење плана заштите, заказивање ревизије и састанака до окончања рада на случају. На конференцији свака чланица извештава о предузетим корацима и напретку случаја.

Координација рада на прикупљању доказа за судско процесуирање насиља

У случају насиља над децом, Центар за социјални рад по службеној дужности предузима све мере породично-правне заштите.

Уколико насиље, грубо занемаривање или злостављање чине родитељи, који не живи у домаћинству са дететом, разматра се могућност покретања поступка пред судом за забрану личних контаката, или регулисања личних контаката у контролисаним условима, или мера забрана узнемиравања или приближавања.

У случајевима када је детету угрожен живот, здравље и безбедност у породици, Центар ће по службеној дужности, уз асистенцију полиције спровести неодложну интервенцију како би се осигурала безбедност детета. Уколико је дете у стању да искаже своје мишљење, треба затражити мишљење детета и проценити његов најбољи интерес.

Центар ће на захтев Суда у доставити извештај о целисходности доношења мера заштите деце од насиља у породици у предвиђеном року.

Стручни радник центра дужан је да се одмах одазове на позив ПУ у случајевима насиља високог интензитета и високог степена ризика и због тренутног збрињавања детета.

Центар ће на захтев суда доставити извештај о целисходности доношења мера заштите од насиља у породици у законском року. У циљу давања траженог мишљења и затражити од свих релевантних актера податке о којима они воде службену евиденцију. Наведене институције/установе/организације ће због нарочите хитности у поступању прописане законом, доставити тражене податке у року од 24 до 48 сати.

Лекар Дома здравља и Опште болнице у Бору детаљно ће описати повреде жртве насиља, а према процени упутити и на специјалистичке прегледе ради медицинског збрињавања и ради добијања налаза о претрпљеним повредама за потребе судских процеса.

Центар за социјални рад ће покренути поступак за изрицање мера заштите од насиља у породици, образложити предлог у складу са планом услуга и уз сагласност жртве насиља.

На писани захтев ПУ, Центар за социјални рад Бор ће доставити податке из своје евиденције у процесу обезбеђивања доказа за вођење прекршајних и кривичних и кривичних поступака у ситуацијама насиља у породици.

У прекршајном и кривичном поступку, на захтев јавног тужилаштва, надлежног суда и прекршајног суда Центар ће доставити извештаје о личним и породичним приликама, утврђеном насиљу и процену степена угрожености жртве.

Такође, на захтев надлежног суда Центар ће доставити извештај о целисходности доношења мера заштите од насиља у породици, и пружити помоћ суду приликом прикупљања доказа.

Координација рада на вођењу евиденције и документовање насиља над децом

Протокол предвиђа формирање локалног *Интерсекторског тима за превенцију и заштиту деце од насиља, злостављања и занемаривања* кога чине делегирани представници институција/организација у креирању и спровођењу Протокола.

Интерсекторски тим представља мултисекторско тело одговорно за координацију, праћење и евалуацију ефеката политика и мера превенције и заштите, као и редовно извештавање о оствареним резултатима, недостацима и координацији интересних група, предлога и нових идеја и иновација.

У креирању и спровођењу Протокола дефинисане су улоге:

- **Локална самоуправа** има улогу **координатора за ефикасну примену протокола** - за *развојну ф-ју*. Задужена је за планирање, реализацију и евалуацију дефинисаних облика сарадње Протоколом. У локалној самоуправи је седиште, евиденција, документација Интерсекторског тима за заштиту деце од насиља.

Интерсекторски тим одржава редовне састанке ради квалитетне сарадње на превенцији и заштити деце од насиља и доприносу ефикаснијој примени Протокола, даљем отклањању нејасноћа у координацији са циљем стварања услова за оптимално функционисање.

Састанке интерсекторског тима заказује Координатор, члан тима из локалне самоуправе. Састанци ће се одржавати у Локалној самоуправи, а по потреби и у Центру за социјални рад, квартално, четири пута годишње. Организоваће се последње седмице у следећим месецима: март, јун, септембар, децембар. Састанци ће се, по потреби организовати и чешће **на иницијативу било ког потписника** споразума. Позив за састанак шаље се благовремено, минимално 7 дана пре датума одржавања.

Координатор Интерсекторског тима за заштиту деце од насиља, представник општине, подноси годишњи извештај о активностима Одељењу за привреду и друштвене делатности/Општинском већу надлежном за планирање, спровођење и евалуацију Споразумом дефинисаних облика сарадње.

- **Центар за социјални рад Бор**, има улогу координатора интерсекторског тима за превенцију и ситуације заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања у породици - **надлежан је за конкретне случајеве /особе**.

- **Образовне установе** ће редовно пратити и извештавати надлежну службу у општини и Центар за социјални рад, ПУ ради спречавања насиља и експлоатације деце и покренути пријаве према надлежним службама ако постоји сумња на **експлоатацију детета** (трговина децом, искоришћавање детета за проституцију и/ или за порнографију, злоупотребу дечјег рада, трговину дететом ради усвојења, злоупотребу детета у медицинске или научне сврхе,

социјалну експлоатацију детета), као и сумњу на принудни брак, институционално насиље за одређене ситуације и органу старатељства који су у обавези да предузму хитне мере на спречавању и заштити...

- **Удружења грађана: Кокоро-Бор** ће заједно са координатором из Општине сачинити контакт листу потписника Протокола (адреса, број телефона, факс, мејл) за ефикаснију размену информација и сарадњу предвиђену Протоколом. Контакт листа ће бити доступна свим потписницима Протокола. Координатор Интерсекторског тима, представник локалне самоуправе, периодично ће ажурирати листу и достављати потписницима.
- **Медију** ће редовно извештавати јавност о примени протокола и транспарентности, упознавати грађанску и стручну јавност о постојећем међусекторском протоколу сарадње и активностима интерсекторског тима.

Прелазне и завршне одредбе

Све установе на локалном нивоу, које учествују у превенцији, откривању и сузбијању насиља и пружању помоћи и заштити деце од насиља, злостављања и занемаривања дужне су да поступају у складу са активностима одређеним овим Протоколом.

Потписници Протокола ће са садржајем протокола упознати запослене у својим установама/организацијама. Потписници Протокола ће упознати запослене и волонтере у својим организационим целинама и **обавезама** према другим секторима у локалној средини у процесу спречавања и процесуирања насиља над децом.

Потписнице протокола ће са садржајем протокола, као механизма заштите, упознавати циљне групе са којима раде (децу, родитеље, професионалце, јавност).

Протокол је изграђен на темељу важећих прописа, те је у случају измене и допуне закона свака институција/установа је обавезна да усклади Протокол, у складу са својим надлежностима, у року од 30 дана од дана измене закона.

Сваки потписник Протокола ће одредити особу за контакт са партнерима и примени овог Протокола (**члан Интерсекторског тима**), у циљу превазилажења организационих и техничких проблема.

Потписници Протокола ће о његовом спровођењу извештавати јавност водећи рачуна о заштити података о личности, посебно личности детета.

Овај Протокол је отворен за приступање другим установама и организацијама које прихватају утврђене принципе и циљеве деловања.

ПАРТНЕРИ НА СПРОВОЂЕЊУ СПОРАЗУМА

Партнери на спровођењу Споразума о међусекторској сарадњи у процесу заштите деце од насиља, злостављања и занемаривања на територији Општине Бор су:

- Општина Бор
- Центар за социјални рад Бор
- Полицијска управа Бор
- Основни суд Бор
- Основно Јавно Тужилаштво Бор
- Дом здравља Бор
- Општа болница Бор
- Председник актива Директора ОШ Општине Бор
- Председник актива Директора средњих школа Општине Бор
- Предшколска установа “Бамби” Бор
- Радио Телевизија Бор
- Удружење грађана ЛК “Кокоро” - Бор

ПОТПИСНИЦИ СПОРАЗУМА:

Општина Бор
Александар Миликић, Председник

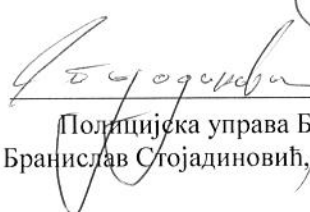

Центар за социјални рад Бор
Мирјана Митровић, директор

МП
Основни суд Бор
Драгана Аничкић, Предс. суда

Основно Јавно Тужилаштво Бор
Славица Лукић-Сталетовић, ВД Предс.

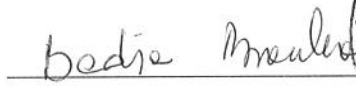

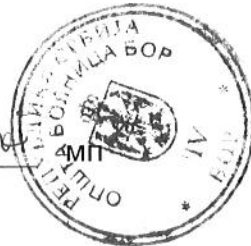

Полицијска управа Бор
Бранислав Стојадиновић, начелник ПУ

Предшколска установа "Бамби" Бор
Љиљана Радичевић, директор

Општа болница Бор
Др Бранка Баца, педијатар

Дом здравља Бор
др Весна Радосављевић

Предс. актива директора ОШ Бор
Радиша Петковић, директор

Предс. актива директора средњих школа
Милован Божовић, директор

УГ "Кокоро" Бор
Милојка Миливојевић, Предс

Радио Телевизија Бор
Владан Нововић, директор

